U 9 Nerudovy

SVĚTOVÁ KNIHOVNA ČÍS. 1174-75.

MARYA KONOPNICKÁ:

NA BŘEHU NORMANDSKÉM

A JINÉ ČRTY.

30 c.

PŘELOŽIL

J. J. LANGNER.

[1915]

VLASTNÍM NÁKLADEM VYDAL J. OTTO V PRAZE.

Všechna práva vyhrazena.

Tiskem UNIE v Praze.

Ševčíková

I.

NA BŘEHU NORMANDSKÉM.

MUZEUM MARII KONOPNICKIEJ W ZARNOWCU
BIBLIOTEKA
1476-26.2

„Madame la Vierge“.

Dům rybářův, to je další část moře. Stěnou prochází šumot, v ovzduší je sůl, za oknem nezměrné modro. Zdá se, že stačí otevřít dvéře, aby moře vešlo k nám a obývalo s námi. V síni kotouče lan a provazů, háky a košíky; v jizbách u stropu visí miniatury lodí, nad krbem mušle a hvězdice, na dvorku je člun, dnem vzhůru obrácený, polámané kotvice, posady a vesla do zásoby.

Vcházíš a myslíš, že dům na zemi stojí.

A není pravda.

I dům i existence celých pokolení od pradědů, kteří stavení to postavili, až po hospodáře naše, všecko to stojí mořem a na moři. Žití lidské vrhlo zde zrovna tak kotvici, jako ji o něco dál vrhají bárky a lodi, a tak, jak ony se kolísá s vlnou a na vlnách. Jeho radosti a naděje, jeho pohromy a smutky kolísají se s ním zároveň. Cosi z plynutí živlu vešlo tu v duše lidské. Každý příliv je naplňuje doufáním, posilňuje; každý odliv béře jim cosi a s sebou unáší.

Slzící oči rovněž tak osýchají jako pobřežní písek, a plachta, vzedmutá svěžím dechem moře, pohání netoliko bárku, ale i krev v žilách.

Prsty staré Normandky, která v rohu dvorka sítě váže, pletou se, umdlévají, když „les sablons" žloutnou na slunci; leč když vlna, běžící po hřbetu moře, zahučí a zasyčí u břehu, míhá se velká jehla síťařky jako blýskavice a uzly sítě až vrčí; s takovou silou stiskují je staré prsty. Příliv a odliv regulují a zařizují tu všeliké záležitosti života.

V jizbě na stěně visí měsíční kalendář, ukazující na celý rok hodiny a minuty „de haute marais". Jiného tu ani není třeba.

Když se zatřpytí, zabělají plachty, ku přistání vzedmuté, a celé loďstvo rybářských bárek z lovu se vrací, ví každý, že je neděle, že je svátek.

Hned počnou zvony hlaholit jasně a vesele, a malý i velký jde do kostela.

Jde do nového nebo do starého kostela. Nový stojí na pahorku a jmenuje se kostelem „vítězství". Docela zbytečně, neboť byl postaven na památku vysvobození z ukrutného strachu, který opanoval osadu, když došla zpráva, že jdou Němci.

Němci skutečně už šli, nastupujíce na šíje Francouzů těžkou a tvrdou nohou vítězů. Dobytek už byl převeden do spodiny bárek a

vše, co bylo cennější, schováno bylo v uzlech a ve skříních. Pan starosta se již opásal trikolorou, aby důstojně kapituloval, a paní starostová, oděna v hedvábné šaty, již držela šáteček u očí, které podle programu měly být uplakané — když Němci v Honfleuru stanuli a nešli dále tou cestou, jsouce ve svých triumfech zaskočeni příměřím. Paní starostová dala šáteček s očí, svlékla hedvábné šaty a pověsila je na kolík, a pan starosta, jak stál opásán stuhou v plné úřadní moci, učinil slib, že nad osadou, na nejpatrnějším místě, postaven bude kostel zasvěcený „Notre Dame de victoire". — A byl postaven! Ale staří rybáři a staré rybářky raději se tlačí do starého, dřevěného kostelíka, v jehož absidě v tuhém zlaceném šatě a v staromódním normandském čepci na hlavě stojí od věků s lítostnou a zčernalou tváří „Madame la Vierge Marie". „Madam la Vierge" zná všechny trampoty, všecky nepokoje a smutky své rybářské osady. Ví, ve které domácnosti je choroba, kde je hřích, kde je vášeň a kde je bída. Ví, které ruce jsou už příliš zmučené, které oči vyplakané a zhaslé. Ví, kolik jest kde dětí pod střechou a jakým na ně volají jménem. Ví, kdy se vrátí mladý marinář-dobrovolník, za nímž hledí ke břehům skotským dívčina. „Madam la Vierge" ví i to, kde na dně mořském leží jediný syn vdovin.

Ona zná všecky ty, za něž „zvon utopených"

každého večera se ozývá, i ty, jejichž jména kolísají se na větru, napsaná na skřípajících prknech za zdí hřbitovní, kde stojí kříž zahynulých. A když se tak v tom starém chudém kostelíku lid kolem Ní tiskne, má každý oč prosit, po čem se ptát, každý má Jí co říci. A Ona z pod svého starosvětského čepce hledí trochu smutná a trochu přísná a poslouchá, poslouchá. Jedni mluví k Ní polohlasem, horlivým šepotem, jiní vděčným povzdechem, a opět jiní pohledem široce rozevřených, oslepelých očí.

Ale jednou po mši vystoupil starý jeden rybář z davu, požehnal se a lezl na oltář.

Kostelník ho zachytil za halenu:

„Co to? Kam pak?"

On na to:

„Nic, nic! Já jen chci něco říci „Madame la Vierge".

Kostelník rozhorlen:

„Jdeš mi hned dolů, starý hlupáku, to nesmíš!"

A rybář:

„Cože nesmím? Já Jí mám co říci, je to velmi vážné, nutné. Já Jí musím něco říci!"

V davu, který se stavěl na stranu rybářovu, se již ozývalo hučení: „Oho! Oho!"

Voláno po knězi. Kněz vyšel:

„Boj se Boha, člověče, co to děláš? Na oltář vlézti přece ti nedám!"

A rybář:

„Ale vždyť já, velebný otče, hned slezu! Jen něco povím Nejsvětější a slezu!“

Kněz praví:

„Zbláznil jsi se, či co? Vzpamatuj se, člověče! Vždyť to je jen vyobrazení, socha, která tě neuslyší, kdybys jí říkal nevím co!“

Rybář se rozkřikl pobouřen:

„Cože? Nejsvětější mne neuslyší? . . . Mne? Můj jemnostpane! . . .“

A mávnul výmluvně rukou.

Dav hučel už hrozivě:

„Ohoo! Ohoooo!“

Kněz vida, že musí obrátit, pravil:

„No tedy dobrá. Mně to pověz, dobrý člověče, co máš na srdci, a já Jí to sdělím.“

Rybář na to:

„Ba ne! Nemohu! To je vážná věc! To musím já sám . . .“

Co dělat?

Kněz dal postaviti k oltáři žebřík, rybář se po něm vyhrabal nahoru, přiložil uvadlé rty k uchu Nejsvětější a dlouhou chvíli šeptal, třesa šedivou hlavou.

Potom si zhluboka vzdychnul, políbil lem pozlaceného šatu, bil se v prsa, požehnal se a slezl se žebříku s rozjasněnou tváří.

V osadě.

Od sobotního přílivu moře za večera nebo za noci do pondělního přílivu za noci nebo za rána zůstávají v osadě samé ženy.

Nenastává tím však niktęrak bezvládí. Správa domu, záležitosti rodiny a zejména záležitosti peněžní jsou beztoho vždycky v rukou žen. Rybářka normandská jest energická, ve všem sběhlá, rozšafná a groše chtivá. Děti miluje víc než muže, peníz však u mnohých žen je nad všelikou lásku. Stačí podívati se na úzká, sevřená ústa Normandky, abychom poznali, že peníz v rukou Normandky piští. Doma odbude se s dětmi ledačím: bramborami, boby ze zahrádky, a co zatím muž vydělává, tím celou neděli své oči těší a v pondělí to odnáší do peněžního ústavu a na rentu ukládá.

Renta, spoření na venku, jest největší vášní Normandky. Obětuje jí větší polovinu života, odddaného starostem všelikého druhu a práci nejednou těžké.

Cena muže a i hodnota manželského štěstí počítá se patrně podle zisku z lovu. Neříká

se zde: „Můj muž je dobrý člověk“ ani „Můj muž mne miluje“, ale říká se: „Můj muž vydělává, můj muž tolik přináší“. A přináší-li mnoho, všecky sousedky jí ho závidí jako kapitál dobře se vyplácející.

„Vydělává“ — to je netoliko největší pochvala, ale i základ lásky a míra úcty.

O tom ví každý muž.

Přináší-li málo, sotva že se chudák z přístavu domů vleče, neboť cítí, že ho nic příjemného nečeká; přináší-li mnoho, pálí ho cesta pod podešvemi; že bude mít „poivrade“,*) mohl by se vsadit najisto. Uvidí ženu ustrojenou skoro záletně, časem ve veliké parádě, s dlouhými náušnicemi a s broží, spínající šáteček na černé bluze, časem s ohnivou kytičkou kakostu za šněrovačkou. Čím méně však muž přináší s sebou, tím chtivěji se zadívá na ty vnady, dobře věda, že potrvají krátce. Nedopočítá-li se žena v sáčku očekávané sumy, uloží zase náušnice i jehlici do pouzdra před snídaní, kakost postaví do vody a po snídaní, při kteréž není ani slechu o „poivrade“, řekne, že ji hlava bolí, nebo jde k sousedce, nebo se dá do uklízení, při čemž záletný fěrtoušek nahrazen bývá velkou, hrubou zástěrou.

O odpolední nedělní čokoládě není řeči; a když nešťastný muž upomíná o mošt — ač-

*) maso na pepři.

koliv taková odvaha v podobných případech je řídká — dostane ho „z toho druhého" — to jest z toho sudu, do kterého se dolévá voda po stočení první jablečné šťávy.

Co má chudák dělat? Patrně to, co dělá: dívá se, dívá, poněkud smutně, poněkud bezmyšlenkovitě, potom si zapálí dýmečku na krátkém troubeli, stáhne si na uši bavlněnou čapku a nesměle se odšourá „na schůdky", kdež do večera, jako vinník shrben, prosedí, s hlavou svěšenou, nevěda, ušetří-li ho osud ještě horšího zklamání.

Oč jiný jest osud muže, který vydělává! Žena mu po domě po celý den náušnicemi zvoní, nejen že vnad svých se nezbavuje, ale ještě stále do zrcádka se dívá, přihlaďujíc si vlasy. „Poivrade" obrací jazyk přímo na druhou stranu, a mošť „z toho prvního" leskne se zlatem, rdí se a pění ve sklenkách.

Šťastný muž nekouří na schůdkách, ale v jizbě, rozložen za stolem, nohy maje na lavici, mnoho mluví, hlasitě a směle, plivá před sebe — je pánem. Co je to „pánem?" On jest zosobněným důchodem, on je rentou!

Tak přichází sladká hodina nedělní čokolády, která rozmíchána ve vodě s chlebem, v ní rozmočeným, jeví se býti pro oko nezasvěcené nepříjemnou huspeninou. Děti se však po ní olizují do večera.

Muž si vezme granátový, z vlny upletený pás a rovněž takovou čapku, a vyšňořen přímo koketně, prochází se s vystrojenou ženou po ulicích osady, veselý, triumfující, šťastný, k velikému zahanbení mužů, kteří „na schůdkách" kouří. Že oba jen o rentě mluví, rozumí se samo sebou. Tak nadejde večer, celý dům se záhy utiší a děti jdou spat na půdu.

Ale na burse manželského štěstí ještě vyšší cenou než muž, „který vydělává", je „muž pojištěný".

Rybářka normandská nesvěřuje moři „svého člověka" bez náležité garancie. Pojišťuje ho v den sňatku, ve chvíli, kdy se zároveň se svou bárkou a sítěmi svými stává jejím majetkem, a při všem přilnutí k němu hledí naň jako na předmět, který netoliko za živa, ale i po smrti ještě jí užitek přinese.

„Une fois mon mari mort — je touche mes cinq cent francs"*) — říká naše hospodyně s jasným, mírným úsměvem, jako kdyby mluvila o nějaké radostné chvíli svého života.

To neznamená, že by „Mère Toutaint" nemilovala „Père Toutaint". Nikterak! Miluje ho velice. Vždycky je však příjemno pomyslit, že i sama smrt nějaký zisk přinese.

Kromě žen a vdov po rybářích jsou v osadě

---

*) Zemře-li můj muž, dostanu pět set franků.

matky mladých námořníků, kteréž moře daleko odneslo.

Také ty jsou rentierkami.

Je zvykem, že syn námořník úředně postoupí matce část platu, který na lodi dostane. Každého měsíce jde do námořního úřadu celé procesí žen černě oděných pro ten synovský groš.

Černý šat neznamená smutek, ale parádu. Co která žena má nejlepšího, vezme ze skříně a oblékne. V tom je celá jejich mateřská pýcha: ukázat, že nejdou jako nuzačky pro nutnou pomoc, ale že jdou matky pro daň, již platí srdce pamětlivého syna.

Houpají se tedy náušnice, lesknou se veliké kulaté brože, šustí hedvábné fěrtochy a tváře září pýchou a štěstím.

Je to vítězný pochod matek. Odkojily, vychovaly, vykrmily — a teď hle — potěšení! Jsou-li dva synové v rodině, je jeden námořníkem, prvorozený, rozumí se. Druhý je rybářem. Teprve třetí chytí se řemesla nebo jde na kněžství. A tak moře zabírá lví část potomstva, a země sotva třetinu. Ale jsou matky, které i od dvou synů berou daň z dalekého moře. Normandii nezdá se hroziti odlidnění, předpovídané celé Francii. V tomto jadrném podnebí, z manželů po sobě roztoužených, rodí se dětí dost, zejména chlapců.

Naše paní Toutaint jest jedinou sestrou sedmi bratří, spících už z většiny na dně dalekých moří, a zároveň matkou sedmi synů, z nichž prvorozený je námořníkem.

I ona tedy náleží k procesí, jelikož dostává od svého Jakuba pět franků.

Jde přímá, štíhlá, vztýčená. Má cosi římského v postavě i v tváři. Její profil mohl by být ražen na mince s tou jistou antickou linií úzkého čela, lehce zahnutého nosu, tenkých rtů a silně akcentované brady. Černý sváteční šat ještě zvyšuje výraznost jejího snědého typu. Rovnou z námořního úřadu jde do pokladny.

Renta roste.

Na úhoře!

Jdeme všichni na úhoře. My dvě, hospodyně i nejmladší letorost rodu — Jean. Na nás čtyři jsou toliko tři sítě; ale hospodyně praví, že i tak jedna, ta naše, se ukáže býti zbytečnou.

S úhoři není to tak snadné, jak by se zdálo. Ne, že by jich nebylo. Ovšem, jsou. Hned po odlivu celá dolejší část rozeklané písčiny je černě potečkovaná a proděravěná jak sýto od úhořů, kroutících se v mokrém písku. Ale nabeř si je do sítě a oni vrchem se ti z ní vysmeknou, sotva že jsi je zahlédl.

Úhoře třeba lovit skoro v letu jako ptáka. Tu byl a už je ten tam. Svine se, mrští sebou, skoro do obličeje skočí a náhle zmizí. Již ho držíš, a ještě není tvůj. Z ruky se ti vysmekne, což teprve ze sítky! Jen velký příliv „la grande marais" vrhá úhoře daleko na písky, „la petite marais" sotva ho donese k „vidlím". Tam je třeba chytati je v prvním momentu odlivu, když písek ještě je rozčeřený. Běžet nutno v dřevákách na boso obutých, v krátkém,

po rybarsku podkasaném oděvu, neptat se, kde a kudy přeskakovat malé zátoky, držet se na písku, který pod nohama uniká, vrhat síťku pozorně, jistě, silně, lovit úhoře ve vodě, ve vzduchu a v písku zároveň v prvním jeho zmatku, v prvních záchvěvech, počínati si tak bystře, úskočně, chytře a náhle jako on sám.

Lov na úhoře děje se vždy hromadně, neboť tu platí chvilka. Proto i u nás celou domácnost jako by vymetl. Zůstala doma jen síťařka. Ta zůstává doma vždycky.

Kamkoliv lidé jdou, spěchají, běží, jakýkoliv vichr a proud je nese, ona setrvává na své třínožce, velmi stará, velmi ošklivá a vždy velmi ubohá. Síťařka náleží v osadě skoro k nemovitostem. Ať je déšť, nebo pěkná pohoda, nebo slunečný žár, od časného jara do pozdní jeseně sedí síťařka na každém rybářském dvorku pod stříškou ze starého plachtoví, kupa svinutých hadrů a šátků, ze kteréž prudkou linií vystupují ramena a ruce do výše zvednuté k sloupu, u něhož visí síť na lesknoucí se skobě. Paže vyschlé, časem podivně zkroucené, jako borové větve míhají se rychle, smýkajíce velkou ocelovou jehlou, jež s obdivuhodnou rychlostí přehazuje oka sítě.

Hlava ovázaná malým černým šátkem, tvář svraštělá, sežloutlá, oči pohaslé, přisleplé, němé. Oteklé nohy drží na prkénku, v botách, o nichž ví, že jich nikdy neroztrhá, neboť jediným

jejím pohybem po celé dny, měsíce a léta jsou rhytmické otřesy při pletení a látání sítí.

Celé tělo síťařky otřásá se silnými pohyby i s třínožkou, svaly v tváři se chvějí, matné oči sebou trhají v tu a onu stranu, boty klepou o sebe dutým, tupým zvukem.

Čím takové pohyby stejněji a rychleji po sobě následují, čím jsou silnější a prudší, tím lepší je práce a síť dokonalejší. Dobrá síťařka bývá k stáru téměř blbá ustavičnými stejnými otřesy mozku.

Karakteristickým je u každé schromlý malík levé ruky. Svaly jeho zmizely, vyschly, zmrtvěly, kůže spodem zrohovatěla, zčernala, kosť hluboko zakl sla, opotřebovala se, prodřela neustálým dotýkáním se napjatého motouzu. Starým síťařkám se poslední kloub malíku sotva drží na kloubech ostatních.

Takové je zle o práci. Nestačí na ni.

Dokud síly stačí, je ideálem síťařky nastřádat tolik, aby si mohla sama nakoupit motouzu, dělat sítě na vlastní vrub a hotové prodávat. Zisk byl by značný. Ale toho nedojde skoro nikdy, neboť na velkou síť je třeba asi tří set franků a na hotovou síť je těžko najít kupce.

Kdo ví, jaká to je síť? Nikdo neviděl, jak povstávala zvolna, zavěšená na trámu stavení, oko po oku, řada po řadě, prací osoby známé, téměř k rodině náležející. Nikdo neslyšel vrčení

jehly prohazované oky, ani skřípání třínožky, nikdo neví, odkud se tak náhle vzala. Taková síť — nemůže býti pevná. Kdo takovou kupuje, chtěl by ji mít zpola darmo a skoro jen motouz by chtěl zaplatit. Nač se vydávat v nebezpečí? Proto se síťařka brzo sprostí svého snu o hotové síti a touží toliko po tom, aby něco nastřádala pro svou černou hodinu.

Černá hodina její uhodí tehdy, když chronický otok nohou se počíná posunovati stále výše, kdy se stává dýchavičnou a když matné oči nadobro vyhasnou. Vázala by síť ještě po paměti, ale práce už nenalezne. Jsou mladší, silnější.

Váže tedy síťky, plete koše, stále řidčeji ji zvou, stále hůře se živí, stále méně je užitečnou, až úplně práce pozbude. Potom chodí stará síťařka nad moře, na písku sedá, lokte o kolena podpírá, bradu o ruce a duma.

Moře ohromné, hučící. Však ona je propouštěla oky svých sítí, krůpěj po krůpěji, vlnu za vlnou, celé nezměrné, jak je bůh rozlil...

Moře nepřebroděné, bezedné. Však její sítě chodily po něm, nořily se do něho, dívajíce se na lov milionem svých prázdných očí... Milionem ok, jež zadrhly její chromé vyschlé ruce.

Po celý život proti moři bodala svou jehlicí a teď mu je vydána na milost.

Moře je milosrdné. Je dobré, živící. Moře neuráží: „stará! stará!" Samo je staré. Ale což — věčné! Moře nevyčítá ždibec potravy, nepřipomíná, co jsi snědl nebo mnoho-li. Přijde, přinese, bez prošení dá, bez děkování.

Moře se i rozpovídá s člověkem. Moře ví všecko, co jak, kdy. Vzdychneš si a ono ti vzdechem odpoví, vzdechem až ode dna, od srdce. Zašeptáš „otčenáš" a ono se modlí s tebou.

Tak jako u nás se bída k stáru táhne pod kostel, tak zde se táhne k moři. Tu i tam jest jakýs starý dávný hřbitov zašlého života, tu i tam jest jakás svatost, jakés zaopatření.

A sedí tak pod ohromnou klenbou normandského nebe před slavně vztyčenou zlatou monstrancí slunce, v dýmech sivé mlhy, při hukotu živých varhan, sedí tak schoulené podobné kupkám pobřežního písku, kteréž jeden příliv moře nahodí a druhý rozmetá.

Sedí ohlušené šumotem, postříkané pěnou valících se vod. A když hukot utichne a vlny dorážeti ustanou, plíží se oteklýma nohama svýma stále níž a chtivě po hmatu hledají v mokrém písku kraby. Silnější, smělejší docházejí až k staré hrázi, o jejíž kameny se rozbíjejí a rozvírají černé ústřice mořské i ukazují svůj chutný obsah. Ale před hochy těžko něco dostat. Chlapců je tam vždy plno.

Kolem na sloupech sedí, jako opice po kamení lezou, stoupají si na ramena, na záda, perou se, bijí, vřeští, rvou se, chrstají po sobě blátem, kopou se v dolících a ústřice na místě jedí, každý matce ovšem domů plnou torbu donese.

Naše hospodyně nedovoluje svému Jeanovi zadávati si s tou čeládkou. Jean je „obětovaný", a má tedy jisté ohledy.

V rodě Toutaintů je vždy jeden hoch „obětovaný", jejich černé podlouhlé oči, bledé osmahlé tváře, nízké lebky je možno viděti na všech kostelních kruchtách od Val-de-Grace až do Pont-Evêque, a to dodává rodu vážnosti. Obětovaný časem nevytrvá. Ludvík Toutaint, jeden ze sedmi bratrů naší hospodyně také nevytrval, ale utekl z domu, v Havru dal se najati na loď a asi za půldruhého roku o tom poslal rodičům zprávu prose, aby mu dovolili přijít domů na vánoce, neboť velice se mu stýská po domovu a noci propláče.

Rozumí se, že — nedovolili.

Matka zvláště zaťala zuby tak silně, že do večera toho dne nepromluvila ani slova. Brzo na to utonul onen ztracenec u anglických břehů, a staří Toutaintové obětovali druhého chlapce.

Ten byl nejmladší, slabý a zamilovaný do malé sousedky. Odpíral s počátku, ale matka opět zuby zaťala a nebylo rady.

Šel tedy podle vůle rodičů a už se stal klerikem, když ho v dvaadvacátém roku života souchotě udolaly.

Obraz tohoto klerika visí v parádní jizbě doma ve dvou exemplářích. Jsou to velmi ošklivé, černé fotografie; ohromně vyschlý, se skráněmi hluboce zapadlými, s očima svítícíma smrtelným roztoužením. Je strašný.

Petit Jean zachovává vážnost „obětovaného" i když jde na úhoře.

Matkou za ruku veden statečně šlape tenkýma nožkama obutýma škorněmi, v dlouhé hazuce přepásané koženým páskem, bez čapky. Tu vůbec nemá, hlavu má dohola ostříhanou. Statečně šlape a očima „po té čeládce" pošilhává.

Ale čeládka také ho již zahlédla.

„Ohé Jean!"

„Ohé, le Vouél" Křik, vřískot, kluci staví se na hlavy a bosýma nohama ve vzduchu melou.

Jean se dívá, poslouchá, červená se, zlaté ohníky zapalují se mu v očích. Je vidět, že v něm duše ke klukům se táhne až piští.

Náhle se vytrhl matce z ruky, rozeběhl se, počal vřeštět, házet hlavou.

„Jean! Jean!" volá paní Toutaintová, pohoršená, udivená, polekaná.

Ale „rota" ji překřičela, tleskala rukama a házela do výše dřeváky Jeanovi na uvítanou.

„Ohé Jean!"

„Ohé! Ohé! Ohé!"

A hoch unesen, uchvácen aktem své vlastní smělosti pádí, výská, točí se dokola, běží po čtyřech, zmítá sebou jako posedlý.

A kluci jej už obklopili, povzbuzují ho křikem, vytím, řvou jako satani.

„Ohé! le Voué!"

„Ohé! Ohé! Ohé!"

„Jean! Jean!" volá matka ustavičně, dusí se přímo, je bledá zlostí.

Ale hoch neslyší, nevidí. Vztekl se, zbláznil se, zvlčil docela.

Paní Toutaintová umlkla a zaťala úzká ústa. Je to v rodě.

Při otevřených dveřích.

V levo od našeho bytu stojí malý, starý domek se schody z cihel a se špačkem v kleci, zevně zavěšené. Domek je po celý den tichý, uzavřený. Vdova s dcerou v něm obývají a obě pracují u lidí. V podvečer oznamuje toliko úzký kotouč dýmu, že se hospodyně vrátily a že připravují stravu. Chvíli je slyšeti cinkot náčiní v čelné, uzavřené světnici, potom otevrou se z široka dvéře do přitmělé, cihlami vydlážděné síně, a těsně u vchodu, u úzkého stolu, jímž je vchod zastaven, usedá vdova s dcerou, velkou, nudnou, chudokrevnou dívčinou krásných, jako zlato rudých vlasů, a obě počínají plésti hrubé vlněné punčochy. Je ticho. Ženy mlčí. A špaček, patrně nedávno chycený, je ještě všecek zdivočen strachem, mlčí také.

Ale když zvon z věže „Notre Dame du bon secour" počíná zvonit klekání, zavrou se hlučně okenice v krámku s dřeváky, o něco níže položeném, a mladý obuvník zvolna vstupuje na území naší uličky, rovný, hezký ve své tmavé

trikotové bluze se široce rozloženým límcem na hrubě utvářené šíji.

Mladý obuvník jde na zálety k naší velké, nudné dívčině. Je „le prétendu", jak říká naše hospodyně. Pro dcerku rybářovu se takové manželství pevninově vlastně nehodí. Je to přímo mesaliance. Moře i to, co k moři náleží, co v moři pracuje, patří k aristokracii osady, a síť a veslo je přímo rodinným erbem. Ale protože otec dívčiny zároveň s bárkou při zimním lovu zahynul, nebylo co dát rybářovi věnem, a tak se rozhodla vdova pro obuvníka.

Obuvník, jako blízký soused a ženich, přichází bez klobouku, pozdraví ženy, a zastaviv se u prvního schůdku počíná rozmluvu — s matkou. Zatím červánky hasnou. Po chvíli odchází dívčina dovnitř, rozsvítí malou lampu a postaví ji na úzký stůl. Obuvník vystoupí o několik schůdků výše, opře se loktem o veřeje a stojí jako krásná kariatida zpola v přítmí, zpola ve světle. Čas míjí, ulice tichne, šum moře se stává stále výraznějším. Rudá dívčina každou chvíli zvedá hlavu, kterou tíží množství rudých vlasů, a dívá se na ženicha. Rozmluvu však udržuje výlučně matka. Udržuje ji s počátku živě a povídavě, potom pozvolna, kývá se se strany na stranu, až konečně si podepře hlavu a nadobro zdřímne.

Vychází měsíc, ohromný, rozpálený, těžký, horoucí. Dívčina pohybuje svými dráty stále

volněji, unaveněji, lenivěji, dívá se na mladého obuvníka, dokud hrubá punčocha, blýsknavé dráty a obě tmavé nevelké ruce na fěrtoch jí nespadnou.

Nastane ticho, trochu dusivé, trapné. Nemnohý kolemjdoucí zaklepe chůdami, časem se zastaví, popovídá, časem si jen z daleka prohodí vůči domku svítícímu ze tmy: „Ohe! la compagnie!" — a je opět ticho. Mladí lidé nemají skoro, co by si řekli.

A kolem nich se odehrává čarovná fantasmagorie měsíční noci normandské.

Měsíc už vystoupil vysoko nad zemi, vzlétl, je stříbrný, lehký, průzračný. Hluboké nitro blízkého parku „les Fremettes" odhalilo se v záplavě bledého jasu, který zatopil jeho stezky i jeho trávníky. Ohromné platany a thuje rozkvetly po povrchu svém, po vrcholcích svých měsíčním světlem jako kytice stříbrného kvítí.

A moře přestalo šumět, zahledělo se, zaposlouchalo, a jen zlehka se dotýká přejasných strun, které se na něm chvějí. Náhle padl široký pruh měsíčního světla přímo na domek a osvětlil mladého obuvníka, který se protáhl v nádherné póse po cihlových schůdkách a opřel se loktem o nejvyšší stupeň a obrátil tvář k dívčině. A ona sedí za úzkým stolem vzpřímena, chladna, jakoby hypnotisována, a zlatorudé její vlasy přímo hoří po půdě ztmělého vnitřku síně

jakýms zelenavým světlem, oči ztemněly jako dvě černé skvrny, tvář zbledla a drobná, anemická ústa silně zčervenala.

Tak míjí ještě hodina, dvě, dokud někdy k půlnoci matka neprocitne a spát nezavolá. Tu se obuvník lenivě protáhne, zvedne se, lehce se zachvěje, jakoby nočním chladem, a pozdraviv obě ženy sestupuje k domovu, lehce si pohvizduje.

Tak se konají námluvy na normandském břehu.

Dokud mu sňatek nedá zvláštních práv, nepřestoupí „le prétendu" (nastávající) práh bytu dívčina, ale chodí na námluvy při dveřích ze široka otevřených, osvětlených a na očích všem.

Úzký stůl není pouhou barikádou, ale výrazem prastarého, věkem posvěceného obyčeje. Proto také se konají námluvy v létě, na jaře a časně na podzim tak, aby zimní chlady nebyly v kolisi s požadavky étiky a dobré pověsti.

Pověst hraje v osadě ohromnou úlohu a jest neúprosná.

Dívčina, která vychází v neděli sama z domu a nikoli pod ochranou otce nebo matky, dívčina, která se strojí v městské cetky, která se směje a rozmlouvá s mládeží, není „une fille de conduite" a nemá tu co dělat. Nechť raději jde hned do služby do Havru, do továrny, než

se nají všelikého druhu hořkostí a k stáru se stane šťařkou.

Za to „fille de conduite",*) byť měla jen jednu sukničku, ta muže najde.

Rybář se musí na ženu spolehnout, musí být klidným stran toho, co se doma děje, když on síť mořem táhne; musí mít, jak zde říkají, „hlavu lehkou", když má ruce těžké. Odtud ona veliká přísnost manželské etiky. Žena rybáře, jako majetek důvěřivě zůstavený, bezbranná, jest pod stráží osady „res sacra".

Leda že poslední darebák by se odvážil pustit se do lehkých pletek s vdanou ženou. Přímo zloděj! Takový ale dozajista nedonese do hrobu ve své kůži všecky kosti v celosti a za jeho „křepelkou" budou starší prsty ukazovati, hromady výrostků budou pískati a vřeštěti tak, že se neosmělí vyjíti z domu, leda za soumraku a po straně ke studni.

Záhy učí se zde žena panovati nad sebou, sama se říditi a stát sama sobě přísně na stráži. Odtud ona vážnost, onen klid Normandky. Přihodí se ovšem, že jakýs šílený, nepřemožitelný pud roznítí dvojici, rozjaří, rozpálí v jeden plamen a že muže a ženu vrhne k sobě. Ale především takové případy jsou velice řídké a potom k uhašení takových ohňů je v moři

*) děvče způsobné.

vždycky vody dost a svět je též široký a brány na cestě není.

Přesně vzato — muž může být úplně klidným stran ženy, když tato bere rentu.

Je to vášeň, pohlcující všecka vzrušení, všecka prudká hnutí, je to ventil pro všeliké žádosti.

Normandská Eva by nebyla snědla jablko. Ona by je byla prodala a stržený peníz do pokladny zanesla. Milenec vydává v nebezpečí ztrát, a muž přináší jistý důchod; to je nejhlubší hospodářský základ otázky.

Ale proto také ještě u velikých bárek sborem plovoucích do moře kolísají se vždy malé čluny, kteréž dvojice skřížených vesel může i při protivném větru popohnati ku břehu. Nejednou za nejhustší mlhy a ve chvíli nejpozdější se kmitá takový člun s vlny na vlnu, stlačený, sotva z blízka patrný, lehký. A vesla zapadají do tůně tiše, paže veslařovy spěchají, člun se nese ku břehu jako pták.

Časem probíhá tak mořem mladý, netrpělivý manžel, jenž lov opustil, a člun stane u přístavu. Stává se ale také, že nepřistane u přístavu, nýbrž někde stranou, kdekoli na břehu. To v něm jistě se vrací žárlivý, podezřívavý muž.

Kdykoli se muž objeví, musí zastati ženu doma.

Tři věci vždy musí muž nalézti doma: ženu, suché punčochy a vřelou vodu. To je jeho právo.

„Mladé a hloupé ženy," povídá naše hospodyně, „letí do přístavu vyprovázet muže a tam se s nimi loučí a celují. Ale moudrá žena tak nikdy nečiní. Moudrá žena se rozloučí s mužem v jizbě, a než muž práh přestoupí, sedne pod stěnou k síti. Tak činí všecky pravé rybářky. U sítě, u stolku pod stěnou musí muž viděti ženu naposled a tak si ji v paměti zachovat a tak také na tomže místě opět zastat."

„A stává se, že ji zastane?"

„Proč by ne? Zkušenost všemu naučí... Et puis après, vous savez,*) na každé půdě je přece — dalekohled!"

---

*) A pak dobře víte.

Do země.

„Oho, bude zle, neboť židovky se kroutí," řekla v podvečer naše hospodyně, hledíc na neklidné popolétání pobřežních vlašťovek.

Vířily shromažďujíce se a rozprchávajíce se hlučně v hejnech.

Černá jejich křídla ponořovala se do vody v potrhané, temné červeni západu, pod kterou se vršilo a přelévalo s dutým šumotem snědé, jakoby rezí potřísněné moře.

A ještě neuhasla ta bouřlivá záplava, když od východu počaly vystupovati těžké, skoro černé mraky, utlumily zbytek denní jasnosti, zůstaly viseti nad světem jako tísnivý, prkenný strop.

Nadešla předčasně noc tak parná, že v malých rybářských jizbách bylo nesnadno dýchat i při otevřených oknech.

Zdálo se, že každou chvíli blesk sjede a že počne kanonáda bouře. V mracích bylo slyšeti hrozivé, duté vrčení, rachocení, jež se chvíli přibližovalo a zase vzdalovalo.

Bouře nepřišla.

Za to v samém svítání vzchopil se mocný vichr východní, udeřil na mraky, rozrazil je, razil mezi nimi úzkou rozsedlinu plnou bledého světla, pod kterou se rozlilo jakoby jezero chvějící se živým stříbrem po dalekém prostoru skoro již granátového moře.

Byla to podívaná toliko jediné chvíle, neboť ihned přihnaly se opět těžké, stále hustší mraky; však i ta chvíle stačila, aby bylo viděti na pruhu chvějícího se světla statnou loď, která ho s těžkostí protínala obracejíc se ke břehu. Potom zároveň se světlým pruhem pohasla a ponořila se do houště houřlivého přítmí.

Kolem sedmé hodiny počal proti východnímu větru douti a bouřiti silný vítr západní. Z počátku šlehal moře hněvivými, krátkými údery, podebíraje a rozrážeje vršící se tůň v ostré hranaté, do běla zpěněné peřeje, které tryskaly do značné výše.

Potom rozmohl se, neslýchanou prudkostí hnal vlny na vlny, vršil jednu na druhou, házel jimi tak, že počaly se po moři zmítati celé hory vody, pod nimiž vřela záplava téměř nahmatatelných mraků.

Nový útok opačného větru rozerval mraky a loď se opět vynořila z divoké směsice strašných oněch soumraků.

Teď bylo možno rozeznati, že to je loď rybářská se svinutými plachtami a se stěžněm

dopola spuštěným, na který rozbouřené moře s neslýchanou prudkostí doráželo.

Na břehu počali se již zastavovati lidé, stáli ve skupinách a z vikýřů osady již se tu a tam vysunovaly dalekohledy.

U nás však bylo všecko klidno.

Náhle rozevřela nejbližší sousedka dvéře a rozhlédnuvši se po jizbě, zeptala se, je-li Mère Toutaintová doma.

Nebyla tu v té chvíli. Brzo však přišla, nesouc vědra plná vody i uzřevši sousedku na prahu, ptala se z daleka:

„Kým to tam vichřice tak tluče?"

Ptala se ne žalostně, bezpečně.

Zajisté to nemohl býti nikdo blízký, ani nikdo z osady. Loďstvo rybářské, které v neděli na noc z přístavu vyplulo, čekáno bylo zpět teprve o sobotním večerním přílivu, a to bylo ráno čtvrteční.

Ostatně rybáři drželi se vždy po několika pospolu a chtěl-li se některý dostati domů, zůstavil loď na čáře lovu a odplul ke břehu ve člunu. Nebylo tedy nejmenšího nepokoje v jejím hlase.

Ale sousedka upřela na ni vážný pohled a chvilku pomlčevši, řekla:

„Une barque en perdition."*)

Tu Mère Toutaintová náhle stanula, za-

*) Bárka tone!

červenala se, otevřela ústa, oči její se zaokrouhlily jako oči ptáka, a stojíc tak s vědry, hleděla na příchozí polekána a téměř zkamenělá.

Ústa počala se jí náhle chvěti, pustila vědra a skočila na půdu.

A už i vzdáleněji bydlící rybářky zahlížely do dveří, majíce ruce pod fěrtochem schovány, a oknem bylo viděti stále více lidí spěchat k moři.

Šli suchým, prudkým klepotem dřeváků, s rostoucím a klesajícím šumotem smíšených hlasů.

... Une barque ... Une barque en perdition! Ale my jsme běžely na půdu, kdež Mère Toutaintová usilovala ustálit dalekohled opřený o výběžek vikýře.

Nešlo to. Ruce se jí třásly, prsty nechtěly poslouchat, byly zdřevěnělé, ztuhlé.

Nikdo však nepospíšil pomoci. Sousedky v houfci stály u vchodu, zaraženy, mlčící. Ustálila konečně dalekohled a počala se dívat.

S počátku se jí zdálo, že ničeho nevidí ... nebo že vidí cosi, čemu nevěří. Potřásala hlavou, protírala si oči, jako člověk, který z nich chce mlhu zahnati.

Náhle hlasitě zaskřípala zuby.

Chtěli jsme ji odtrhnouti od dalekohledu, ale ona ho držela s křečovitou silou, opakujíc bezvědomě, tu tišeji, tu křičíc:

„Jesus Dieu! . . . Jesus Dieu! . . . a třásla se jako v horečce.

Tvář její přímo zčervenala, jako by ji dým ovanul, a ústa zbělela jí úplně.

A loď se teď dostala na hlavní proud dvou protivných vichrů, kteréž vzavše ji mezi sebe, šíleně jí zmítaly s tak neobyčejnou prudkostí, že se zdálo býti úplně nemožným, aby ji nerozbily. Jeden vodní balvan jí mrštil, druhý ji odvrhnul, a řady černých mračen hřímavých pádí nad ní pěnice se a hučíce a zakrývajíce olověné nebe, pod nímž vrou smrtelné propasti. Že však vítr západní převládal, posunovala se nešťastná loď stále ke břehu tu víříc, kroutíc se do kolečka, tu náhlým nárazem vymrštěna na vrch hučících valů, aby znova se pohroužila a znova vyplavala.

Teď i bez dalekohledu bylo důkladně viděti, že loď má palubu zavřenou, prázdnou, že ze tří stěžňů zůstal jen jediný, hlavní. Ale všichni věděli, že pod tou zavřenou palubou, v té hrozné, mořem zmítané rakvi jsou uzavřeni lidé, jimž udeřila poslední hodina.

Na břehu se zatím shromáždil značný dav lidu. Nebyli to však rybáři, nýbrž lidé všelikého řemesla, méně uvyklí moři.

Všechny oči byly upřeny na vodu v bezradném oslepení bázně. Ostatně ženy a děti měly převahu v davu. Náhle z davu zaburácel výkřik, byl to veliký výbuch zmatených hlasů.

Stěžeň se skácel. Loď byla zahubena. V téže chvíli vykřikla Mère Toutaintová pronikavě: „Mon gosse! Mon gosse!“ *) a pustivši dalekohled z rukou, běžela, rozrážejíc nás, po schodech, přes síň, rovnou k přístavu. V tomto posledním právě, již smrtelném okamžiku nešlo jí o muže, ale o syna, o prostředního, Charlesa, který už od dvou let otci na moři pomáhal a teď byl s ním. V přístavě pustili právě ochrannou loď, na niž sedli čtyři dobrovolníci s dlouhými hřebly, s provazy a pasy.

Sotva však od břehu byla odražena, obrátil ji prudký úder vichřice, zvedl ji a mrštil jí o břeh. V davu nastala vřava. Hlavy počaly se chvěti, paže i ruce křečovitě sebou škubaly, tváře byly horečně rozpáleny a pobouřeny. Avšak dva noví ochotníci skočili teď na ochrannou loď, která se zvětšenou posádkou se pustila znovu do práce. Chvíli se zdálo, že přemůže sílu vichru, který jako by povoloval a — opadal. Neminuli však ani posledních svorů staré hráze, když vlny počaly zmítati vztekle lodí, že nebylo možno dostati se ku předu.

Ochránci točili se tedy po nějaký čas marně usilujíce, aby se dostali do rovného proudu, načež nemohouce užít ani vesel ani kormidla, s největším napětím sil a nebezpečím chopili se lana z hráze jim hozeného a polomrtví se dostali na most, zůstavivše loď jejímu osudu.

*) Můj kluk!

Od té chvíle bylo očividno, že pustiti se na moře by znamenalo jistě zahynout.

Ale Mère Toutaintová vidouc, že se lidé vrací, vrhla se k nim se šíleným křikem:

„Mon gosse! . . . Mon gosse! . . . Mon gosse!"

Musili ji násilně zadržeti, aby se do moře nevrhla. Zatím tma beztoho velká tak zhoustla, že psi počali výt jako na zatmění.

Hlídač majáku, vysoký, ramenatý bradáč, vystoupil na galerii i rozsvítiv zelenavé svítilny, pod nimiž se obličeje lidí staly příšernými, počal navíjeti na skřípající hřídel ochranné lano.

Loď byla však ještě tak vzdálena, že změřiv okem vzdálenost, pustil hřídel, mávnul rukou a trhnuv provazcem, udeřil na poplašný zvon.

Dav se ihned ztišil. Všichni klekli, muži smekli a za hukotu moře počali všichni odříkávati litanie za hynoucí, s onou smrtelnou prostotou, která karakterisuje poslední věci . . .

Toliko křik matky, křik útrob, jež rodily, vyrážel z klidných těch hlasů, ostrý, pronikající, plný bezmocného zoufalství.

A když odříkávána byla ta strašná litanie, zdálo se, že tam pod zavřenou palubou lodi větrem zmítané lidé také klečí a k bohu křičí . . . Ale loď držela se ještě přes to, že stěžně pozbyla.

Teď to však byl již jen mrtvý, beztvárný

vrak, jenž každé chvíle měl podlehnouti naprosté zkáze.

Vlastně loď se už nedržela, ale držela ji téměř rovná síla vichrů proti sobě dujících. Oslábl-li jeden z nich, převalila se loď jako mrtvola a ležela na boku, dokud druhý vichr ji nezvedl, neuchopil a dále nehodil.

Bylo kolem jedenácté hodiny, litanie dospívala ke konci, když východní vichřice vztekle zařičela a vrhnuvši se na moře, způsobila vír, v němž nešťastná loď se pohroužila a zmizela nám s očí.

Tma se vůkol rozprostřela, hukot a tma vyplnily celou propast.

Hlasy, odříkávající litanie, byly ještě vroucnější i přísnější, a zvon, jímž náhle bylo trhnuto, zakolotal a umlkl.

Ale tu západní vichr vzchopil se s tak velikou prudkostí, že se ovzduší chvělo a znělo jako měděná struna. Vichr zvedl se, zavyl, odraziv se o balvanovité vlny, jež se válely silou větru protivného, uchopil loď ze smrtelného víru a hnal ji tak silně, že letěla jako pták po povrchu, až vržena na písčinu, zaryla se do ní jako dělová koule bokem.

Ihned nastal na břehu ruch, křik, zmatek, modlitba přerušena, a Mère Toutaintová, myslíc, že už je po všem, klesla, omdlela.

Nikdo nemyslil na to, aby jí poskytl pomoci, všichni běželi k písčině.

Ještě nedoběhli k prvnímu výběžku písčiny, když zpod paluby roztříštěné bárky se do polovice těla vynořil Père Toutaint; rozhlédl se pozorně, kde jest, zmizel opět, a hned se zas objevil, nesa na zádech dlouhý, plachtou ovinutý předmět, v němž na první pohled bylo možno poznati mrtvé tělo lidské.

Ti, kteří křičíce běželi napřed, vidouce to, umlkli a zastavili se. Za nimi zastavili se jiní. Vypjali šíje, vytřeštili oči, na všech tvářích jevilo se zděšení.

Dav stál chvíli tak v nejistotě, tichý, jakoby zkamenělý, hlavy počaly se chvěti, a od úst k ústům šel hluboký stlumený šepot:

„Le gossel . . . Le gossel . . .“

Všechny oči obracely se nyní k nešťastné matce, několik žen vracelo se k ní, aby ji vzkřísily a zachránily.

A zatím po široké rozlehlé písčině pod sinným jasem bouřlivého nebe šel starý rybář s hlavou nepokrytou, rván větrem, shrben pod strašnym svým břemenem.

Toho momentu, toho nebe, toho obrazu nikdy nezapomenu.

Náhle letěl prostorem výkřik šílený.

Mère Toutaintová letěla s náručí rozevřenou přímo na zeď lidí, jež jí zasláněla pohled na lidi z vraku.

Běžela smyslů zbavena slepě vpřed.

Dopadla k davu, rozrážela ho volajíc vášnivě proti vichřici:

„Mon gosse! Mon gosse aimé! Mon gosse!“

A on, její „gosse“, skutečně běžel celý, živý od rozbité bárky a předběhnuv otce, letěl rovnou do matčiny náruče.

Dopadli k sobě jako bouře. Radosti, jež by byla podobnější šílenství, ještě jsem neviděla.

Smějíc se a plačíc, zároveň objímala Mère Toutaintová mladíka rukama, fěrtochem, tiskla ho k sobě.

Zdálo se jí, že by netoliko celé země, ale i všech hvězd nebeských bylo málo, kdyby ho teď, v této chvíli chtěl bůh od ní koupiti.

Zatím Père Toutaint položil na písek utopence, kterého nikdo neznal.

Ukázalo se, že tento utopenec byl příčinou celé příhody.

Byl jedním z těch utopenců častých na březích Normandie, kteří místo aby prostě klesli ke dnu — et ne pas faire de l'ennuie*) — jak řekl Père Toutaint, vypravuje historii svého předčasného návratu — vzpírají se a mocí chtějí do země.

Vše dařilo se jak možná nejlépe, vykládal Père Toutaint ženě, když mi včera z rána hoch povídá:

„Utopenec za námi plave.“

---

*) a nepůsobili soužení.

Já na to:
„Ať plave!“
A hoch:
„Když vráží do sítě.“
Já zas na to:
„Ať si vráží!“
A hoch:
„Dává znamení!“
A na to já:
„Nechť si dává. Nevezmeme ho. Il y aurait de l'ennue!“

Ale utopenec ani nemyslí od nás odraziti. Kam my, tam i on, a do sítí nám vráží. Vidím, že není pomoci. No buďsi, když tak toužíš po posvěcené půdě, seberu tě. Dnes tobě, zítra mně. Buďsi.

Vtáhl jsem ho s hochem na palubu a přikryl jsem ho plachtou. Ať si leží. Až se vrátíme, pochováme ho.

A v tom počal vítr bouřiti moře. Patrně na ryby nejlepší čas. Zakládáme, ale sítě nechtějí mořem jít. Táhneme — nechtějí. Přihazujeme kameny, břemeno k neudržení — marně. Nechtějí a nechtějí. Vidím, že má ten utopenec tak na pilno s pochováním, stáhnu sítě a obracím kormidlo. Buďsi! Potěšíš se z posvěcené půdy, když tak po ní prahneš. Sotva že jsme se rozjeli na cestu zpáteční,

*) Bylo to soužení.

utkaly se spolu dva protivné vichry. Ty si nás házely po moři. Povídám tomu utopenci:

„Oh, là là, můj milý! To ty jsi takový host?"

Tu se Père Toutaint obrátil k nám, nezasvěcencům, a dodal:

„Je známo, že za utopencem jdou dva vichry. Země táhne ho na svou stranu a moře také na svou."

Potom končil:

„Tak ty — povídám — jsi takový — host? Když je tomu tak, udělám s tebou krátký proces. Popadnu tě za nohy a do vody s tebou! Já jsem rybář, vidíš, musím držet s mořem. To je těžko!

Ale řekl jsem to tak jenom žertem, neboť on na mne hleděl těma svýma zbělelýma očima tak naléhavě, jako by volal: ‚Do země! Do země!' A tu do nás moře jako beranem bije. Samo si pro něho jde. Tak mi ho bylo líto. Vtáhl jsem toho ubožáka pod palubu, zavřel jsem, zatarasil jsem a čekám, co se stane. Ba! Stále hůř. Moře se jako žandarm dobývá, chce svého utopence. Bárka skřípe, praští, každé prkno, každý kousek železa chřestí, kvílí... Tak myslím: Udržíme se nebo neudržíme! A voda tak po nás brousí, jakoby po silnici.

Tedy křiknu: Hochu! Odříkávej otčenáš. Ale hošík z toho strachu ani hnout, nedostal

se do otčenáše, jen klečí, třese se, a pořád do kolečka:

‚Matko boží! Matko boží! Tys tak dobrá. Taková jsi dobrá. Taková hezká! A tak hezké šaty máš! Matko boží!'

Pak se hošík rozplakal, plakal a plakal, až padl a usnul.

Náhle — prask! Stěžeň nám čerti vzali. U sta hromů! myslím si — to je naše smrt. Moře silněji táhne!

Ale ne! Také země přitáhla svého!"

A usmívá se Père Toutaint, vypouštěje dým z dýmky.

— — — — — — — — — — — — — —

Následujícího dne pohřben za sebraný peníz utopenec, kterého nikdo neznal.

Bárky se vracejí.

Ráno veselé, čerstvé, svěží. Mezi nebem a zemí chvěje se duhové ovzduší, mihotavé jako roztříštěný křišťál. — Milliony světelných bodů hoří, chvějí se v něm, kmitají se v něm, prosycené tóny safírovými, zelenými i růžovými i zlatem jitra. Prve než se průzračný lazur uklidní, prve než zaplaví propastné tůně nebe i prohlubně moře, zbarvuje se ovzduší rozmanitě, neklidně, proměnlivě, je naskrze plné rozechvění, plné práce, aby se stalo blankytem.

Osada je téměř prázdná. Poslední hromádky dětí jen teď přeletěly ke Staré Hrázi s hlukem hlasů zdržovaných posměchem a suchým klepotem chůd za štěkotu bastardů oštěkávajících prudce kamenitou cestu. Za dětmi spěchají jak mohou na svých křivých, tenkých, třesoucích se nohách, klepajíce chůdami veteráni moře.

Ztrnulé vyhaslé jejich oči už málo co vidí ze světa; ale když se dívají na moře, zdá se, že nejméně mohou dohlédnouti do Houlgate, ba dokonce do Cabourgu. Slepý „père Plon“

zaklíná se „třemi Mariemi“, že jenom na pevnině je slepý. Ale na moři prý všecko tak neklamně vidí „jak Boha Otce v nebi“. — Jen že syn jeho tomu věřit nechce.

Nyní spěchají všichni spádnou ulicí osady klopýtajíce, klepajíce holemi, držíce se jedni druhých, aby nabrali trochu světla z moře do vyhaslých očí. — Uši jejich ohluchlé z hukotu a třesku vln nemnoho slyší na pevnině, ale šumot moře najde si cestu do nich — duší.

Jdou. S vypjatou suchou šíjí jdou rychlým krokem do kolen klesajíce, dýchajíce těžce, jako by se dusili. Tu i tam se některý zastaví, popadne se za prsa a silně kašle.

A prsa dýchavičná, zapadlá až sviští při kašli pod kabáty pletenými na drátech, které odstávají od ohnutých hřbetů, odkrývajíce zdola celý systém tkaniček, udržujících vysloužilé šle pohromadě.

Jdou. Instinktivně spěchají k moři, k živlu síly. U podbradků visí jim chumáčky šedivých vlasů, ve zčernalých zubech tkví krátké dýmky. Nemluví ničeho. Navyklí dlouhému mlčení z lovů v samotě nepociťují potřeby mluviti . . . Vědí ostatně, že slovo jejich teď neplatí ani na moři, ani doma, ani kde jinde. Jdou s dychtivostí, se závistivou trpkostí k bárkám, ke košům na ryby, k sítím. Oni sami teď už ničeho nečiní. Má-li kdo nějakou rentu, vládne jí po své vůli, žena skoupě odděluje groše na tabák.

A na prazích vyprázdněných příbytků sedí sežloutlé prababky v bílých bavlněných, hluboko do čela stažených nočních čepicích, zpod kterých jim vylézají nad ušima a u krku chumáčky řídkých vyrudlých vlasů. Hrbaté hřbety chýlí se k zemi, bezzubá ústa blekotají, hlavy v nočních čepicích se chvějí a nad nočními čepicemi třepetají se pohybem hlav bavlněné střapce buď dozadu nebo dopředu visící, nebo z levé či z pravé strany, nebo do výše trčící.

Veliké vypasené, černé, lesklé, chůzi skoro odvyklé kočky leží na kolenou prababek, líné, tiché, mžikajíce zelenýma očima. Jiné třou se o nestvůrně oteklé, hadry ovinuté nohy stařen, nebo o brady porostlé jako by šedivým mechem. Ale prababky toho nedbají.

Všechny třesoucí se hlavy v nočních čepicích, všechna blábolící ústa a všechny poloslepé oči obráceny jsou k svěžímu proudu vzduchu donášejícímu k nim od přístavu šum daleké vřavy.

V přístavu je ruch, tlačenice, shon, volání sterých smíšených hlasů.

Bárky se vracejí.

Vracejí se z velkého čtrnáctidenního lovu u anglických břehů. Nejvyšší příliv měsíčného úplňku žene je od včerejška k normandským břehům.

Co žije, žene se ke hrázi pod maják na cíp nejdále do moře vysunutý. Směsice ženských

hlasů podobá se zde neustávajícímu hukotu roje včel, křik dětí u prsů chovaných se v to mísí. Ještě štěstí, že odrostlejší trochu chlapci a dívčiny vzavše košile do zubů, brodí se u břehu po pás, po ramena, jinak by se zadusili úplně.

Od hráze až k boudám rybního trhu je celý břeh naplněn prázdnými koši.

Na koších sedí překupníci, kteří přijeli z Paříže, hovořice a kouří z dýmek.

Překupníci tváří se býti lhostejnými, úplně nezaujatými tím, že se blíží bárky se zbožím. Několik větších obchodníků se obrátilo zády k moři.

Dělají bursu.

Ale z nestejných kotoučů dýmu, z častého plití, z těkajících očí a z chladných zkušených tváří lze vyčísti nervosní neklid.

Neví se, co lov vydal, a zboží musí se ještě dnes dopraviti do Paříže a za svítání býti ve velkých rybních tržnicích. Chvílemi některý vstane, nervosním pohybem popotáhne pás, a jako by myslil jen na vyklepávání dýmky — dívá se z podelbí na moře.

A moře jde! Jde spěšně šumné, kypíc životem v každé jasné krůpěji.

Před několika hodinami ještě stálo daleké a v sebe uzavřené. Až náhle do něho zadýchaly ode dna jakés mohutné tajemné plíce, a na celém povrchu nastal ruch světla, proud života.

Dech bujný, oceánový, široký rozkolísal je, rozvlnil a zbarvil jemným leskem perletě.

Moře je růžové a perleťové zároveň — a zas zlaté a stříbrné. Je nade vše světlé a sálající leskem.

Z hlubin vzedmuté vlny odtrhují se od tohoto světlého pole, třepí se, houstnou, dostávají šumná, barevná křídla, dostávají sílu k letu i hlas.

S veselým šplechotem honí jedna druhou, předstihují se a letí. Jedna druhou zalévá, přeskakuje, jedna druhé dodává chvění a hukot pospěchu.

Celé moře pádí, doráží, dotírá.

Celé moře šumí jak kypící číše.

Celé moře zpívá píseň radosti, píseň rozkvětu, mohutnou píseň síly mladistvé a naděje.

Jakás nesmírná plodnost, bujnost a plnost života sálá z těch šumných hlubin, z nichž mohutný příliv vře vynášeje nejnovější vlny, právě zrozené, právě rozkvětlé, ještě celé v bílých peřinkách.

Na hrázi se tlačenice stále zvětšuje. Velká prkna, trámy a podpěry praští. Celá osada skupila se na nejzazším konci u strážní věže.

Vřava hlasu za všeobecného napětí ztichla, změnila se v neklidný, neurčitý hukot. Všecky hlavy seskupeny, všechny oči poslány na výzvědy hledí upjatě do daleké, daleké modré světlé rozplouti.

A po této ohromné rozplouti míhají se bárky tiché a klidné.

Mírně ostrý vítr duje od západní strany napínaje plachty dechem svým.

Plachty jako by květly, ozlacují se, hoří přepodivně malovány sluncem. Barevné záplaty svítí na nich čarovným barevným ohněm. Tu plane pás rudý, tam chvěje se deštěm smyté a roztřepené plátno barvou bledého seledinu, jinde modrá vyrudlá plachta mísí se nevyrovnatelně měkkým ušlechtilým tónem. Šedá, nebílená, k slunci vydutá plátna lesknou se jako sníh, jako stříbro, do růžova jako květ jabloní, svítí barvami zory. Některé jako by byly plochami napjatého světla ztopenými v tichém zábřesku a modru rána.

Tak plynou bárky tu dlouhou labutí řadou po třech, čtyřech, v houfcích jak divoké kachny, roztroušené po moři fantasticky — široce.

Je jich přes tři sta. Celá flotila osady.

Z jedněch je už slyšet hlasy i výkřiky, a druhé vystupují teprve na obzor delikátními zjevy svých štíhlých tvarů. Nejvzdálenější jsou jako by neseny byly vysoko nad čarou obzoru ve vzduchu.

Jsou jako přelud, jako sen.

A tou měrou, jak se bárky blíží, rozhánějíce vlny ostrou okovanou přídí, ozývá se z hráze radostné volání.

„La Providence!“

„L'Esperence!"
„La Touque!"
„L'Admiral."

Neboť jenom lhostejný pohled prosťáka nepoznává individuálních rozdílů v oněch lodích. Pro oči hledící na ně s pýchou a láskou každá bárka má fysiognomii úplně zvláštní! A netoliko vzezření, ale i zvláštní chod po moři, zvláštní linie stěžňů, vlastní zvuk, který vydávají vypjaté plachty. To všecko jsou živá individua o známých rysech.

Pokud jde o jména, ta se opakují tou měrou, jak jsou slibná nebo šťastná. „Providencí" jest v osadě sedm, „Espoirů" deset nebo ještě víc. Všecka znamenána jsou řadovými čísly jako královská jména. Opatrnost I., III. atd. Naděje I.—X.

Jméno bárky bývá zároveň obchodní firmou rybáře a přechází s otce na syna.

A když loď podlehne zkáze, zavěsí rybáři malý její obraz ze dřeva nebo z papíru v kostele, jméno obrodí se v nové bárce rodu a slouží opět novým pokolením. K tomu však je nezbytně třeba přesného popisu staré bárky, aby se nová mírou a vzezřením staré mohla rovnati.

Knihy rybářského loďstva vedeny jsou se vzornou přesností a rodopisy bárek jsou jedinými heraldickými dokumenty osady.

Rodové jméno rybáře sloučeno je neroz-

lučně s jménem rybářské lodi. Je to majorát, který stanoví moře.

Teprve když rod po meči vyhyne, stává se jméno bárky majetkem bez pána každému přístupným.

Ale je také obyčejem, že ten, kdo si ji osvojuje, nějakou částkou podělí vdovu a sirotky. Bárka po posledním muži svého rodu bývá buď prodána nebo manželstvím přechází do rodu jiného; v obou případech všek jako bezejmenná. — Stará akta civilního statutu se zavírají a nový majitel může novým aktem dáti lodi buď jméno, které prve nosila, nebo vybrati i jiné podle své libosti.

Žádný z obou dotčených případů neosvobozuje nového majitele od placení kolků a poplatku za měření. Rozumí se, že také litkup platiti nutno.

* * *

Bárky ve velice dlouhé řadě vcházely jedna po druhé do úzkého přístavu, uvítány byly mládeží a pištěním dětí.

„La Gentille! . . .“

„La Sainte Barbe! . . .“

„La France!“

„Le Triton!“

Ale když „Le Triton“ veplul pod hráz, nachýlila se mladá rybářka přes zábradlí a podávala rybáři silného hošíka, kterého u prsu měla.

Na to hned jeden z veslařů se chopil podlahy, vylezl po ní jako po žebříku, dítě od matky vzal a otci je podal. Potom jiné rybářky počaly děti otcům podávati a bárky se rozševelily tenkými hlásky.

Mne nejvíce zajímala loď „Kardinál Lavigérie". Má na stožáru kus látky florentinské teracotové červeni, která plane v slunci, a je naplněna rybami a sítěmi, že celé její mužstvo záležející z majitele a čtyř pomocníků a malého „mousse-a" se přestěhovalo na úzký člun u lodi přivázaný.

Pomocníci posunují člun vesly, jsou to mladí hoši prohýbající a vzpřímující se ve svých trikotových košilích, jsou do temna sluncem a větrem ožehnuti, pohyby jejich jsou plny rhytmu, jsou zajisté vypočítány na aplaus diváků. Pochlebný šum uznání provází tuto snahu.

„Le patron", uvadlý, vyhublý, až k pasu nahý, obrátiv se k přístavu lesknoucími se zády připomínajícími hlazenou měď, sedí na přídi shrbený a nedbale kouří z dýmky, plivá do moře a projevuje také nejdůkladnější lhostejnost vůči obchodníkům kupícím se na břehu.

On také dělá bursu.

Hlavu má obnaženou, vlasy pevně stažené z týla i z čela červenou stužkou trčí vyzývavě k slunci, dokončujíce silhouettu celku. Je to

zajisté nejoriginálnější postava, jakou jsem na pobřeží viděla.

Ale mocný příliv vhání už „Kardinála" v samo hrdlo přístavu. Ohnivá červeň plachty chvějící se nad lodí vrhá nad vodu plamenný reflex.

Salvy výkřiků se množí a předstíraná lhostejnost patrona zápasí s lhostejností obchodníků.

Ani jednou neobrátil hlavu k přístavu, nenarovnal lesklá záda nedbale nahrbená; kupci, kteří sedí na koších, pustili již dýmky z úst, vypjali šíje, oči se jim zaokrouhlily, chřípí se jim chvěje při zápachu čerstvých ryb, někteří drží se svých košů, aby předčasným povstáním neukázali žádostivost svou a aby trh nepokazili.

Konečně neobstáli.

Zvedl se jeden, poopravil opasek, zakašlal, po něm druhý, třetí, pátý, a sotva příď bárky narazila o kůl a řetěz s kotvicí zaskřípěl, přihrnuli se kupci k „Lavigérie" jako supi pokrývajíce ho vřavou.

Nyní teprve „le patron" povstal, narovnal svou athletickou postavu a nepodívav se ani na černé mraveniště, kterése mu na palubě hemžilo, dal svým lidem krátké rozkazy.

Pomocníci postavení do dlouhé řady počali si podávati ploché koše plné ryb s nesmírnou hbitostí a dovedností.

Darmo se snaží kupci zadržeti vykládání slovy i posuňky, marně trhají se o koše, tahajíce je k sobě. Pomocníci dělají každý svoje tak, jakoby kupců nebylo vůbec na světě, neřku-li na lodi. Koupiti na lodi je užitek pro obchodníka, prodati na trhu je ziskem pro rybáře.

Kmitají se tedy koše ve vzduchu vrhané z ruky do ruky, kupci se o ně derou, potí se a „le patron" lhostejně béře křídu ze zamaštěných kalhot a zboží počítá, až k němu do člunu skočí několik nejohnivějších.

Dohodování je tak bouřlivé, pohyby jsou tak prudké, že se zdá být do půtky nedaleko. Konečně si plácli do dlaní. „Le patron" s chytráckým úsměvem ve svých normandských očích a nakvašení kupci škrabajíce se za ušima. Nasolené ryby budou této noci ještě v Paříži.

Na pobřeží.

Tlačenice, spěch, křik, vyvolávání zboží a cen. Promočení rybářští pomocníci vyložili „zboží“ z lodí, celé spousty válcovitých těl mořských psohlavců,*) jež se z košů kutálí jako vřetena, a rejnoků ostnatých. Budou prodáváni v celku i na váhu. Celé obyvatelstvo osady z toho žije na podzim a v zimě, a co zbude, suší se na slunci a na větru a rozesílá se dále. Vůkol jsou naházeni rejnoci,*) pod jejichž hřbetem, jakoby širokým pláštěm ověšeným, visí směšně tenký, dlouhý ohon, podobný oháňce prasečí. Převrácen naznak, ukazuje rejnok podivnou, smutnou svoji tvář. Skutečně, je to tvář přímo lidská, s výrazem nevýslovné, bezradné starosti. Na bělavé kůži výrazně vystupují oči, nos, ústa s hrubým, odulým, odvaleným podním pyskem, a čelo je několika příčnými vráskami určitě narýsováno. Tvář ztuhlá v bolesti a trápení.

---

*) Ryby žralokovité.

Není možno zapomenouti, tak ostře vtiskuje se do paměti ta divná tvář svou bledostí, jen jakoby načrtnutá, a přece ohromně vtíravá svým bezradným, směšným a přece ohromujícím rybím patosem. Je v tom všem melancholie k nepopsání.

Ale hlavní, z lodi vynesené zboží oživuje náhle ty temné, jednostejné spousty a vrhá na jejich tmavou šeď světlé, veselé, jiskřivé, různobarevné tóny.

Velké, ploché, dvouušní okrouhlé koše červenají se chutnými „rougeony", jejichž předivně tónovaný povrch přechází z barvy světlerůžového břicha do temného purpuru u hřbetní ploutve; stříbrem se pestří ryby vedle zelenavých, modrých, okrových, karmínově kropenatých ryb a od malachitově zbarvených úhořů. Tu a tam veliký humr zkouší volným pohybem sílu svých klepet. Zboží ušlechtilé, první jakosti a značné ceny. Obchodníci a rybáři stlačili se kolem košů v pevně semknuté skupiny. Nastala velká vřava, k níž nejvíce přičiňují výrostci, kteří při prodeji asistují.

Ti ihned po vyložení košů, za nimiž to i ono se dá vždy popadnout, dělí se na dva tábory, z nichž jeden straní kupci, druhý rybáři, a po každém skoro slově smlouvajících propuká v jednom nebo v druhém táboře volání plné rozhorlení: „Oh! Oh!... Oh! la la!" Hrají úlohu starořeckého choru v tom dramatu.

Pozoruhodno jest, že většina hlasů stojí při kupujících a že v jejich zájmu křičí do ochraptění.

Tu padnouti může nějaký groš za rozborlení proti vysokým cenám, za odnášení nakoupeného zboží atd., kdežto od rybáře prodávajícího nanejvýš padne kus ryby, kterýž si beztoho hbitý člověk může popadnout v tlačenici.

Šelmovský výraz a mžourání o tom svědčí, že tento walenrodismus je prováděn pro společný prospěch osady. Málokterý hoch neodevzdá matce několik sous, když si byl koupil cigaretu nebo cukrovinku.

Rybář, skoupý na slovo, kouří z dýmky, vypouští velké kotouče dýmu, plivá a mlčí.

Mlčení to rozčiluje kupce přímo k nesnesení, je horší než vysoká cena. Ohlašuje totiž ještě dlouhy boj, a tu na stanici počínají už skládati a posunovati velký rybní vlak.

Přítomnost žen nemálo trh prodlužuje.

Žena sice nic nemluví, neboť dle místního zvyku se to nesluší, ale má zvláštní svérázné, ke každé situaci se přizpůsobující vzdechy, chrkání, popotahování nosem, což vše je příliš význačným působením buď na „hausse“ nebo „baisse“, než aby se kupci nemusili v tom vyznati.

Netrpělivější a diplomatičtější kupci proto raději frank nebo dva hodí „pour Madame“, aby ji rarach kamsi jinam odnesl. Žena potom

přestane kašlat a vzdychat, ale zůstává stát a již tím trh zdržuje.

Rybář by se snad rychleji smluvil, nadíval se na ryby tolik, že ho omrzely. Šel by rád domů, dostal by se rád k teplé stravě a do čistého prádla, ale žena každou chvíli ho zatahá za pás, aby se nedal. Ona dobře ví, co hotových peněz výprava pohltí.

Čtyři by doma za to byli živi po ten čas... vykládá mi Mère Toutaintová.

Starý se na velké moře nehne bez velkého kusu masa od žeber, bez metrového salámu s česnekem, bez bílého chleba, bez moštu a bez sýra. A to ne ledajakého sýra, nýbrž z Pont Evêque. A to všeho mnoho, ne málo. Když se vrátí, chce drůbež, rybu sebe lépe upravenou, na slanině pečenou ani do úst nevezme.

A potom pomocníci!

Pomocníci jsou čtyři a polovinu zisku seberou. Což je to málo?

A renta! Jestliže se z každé výpravy nějaký groš neuloží, bylo by trochu hladu do smrti. Život rybářův je krátký. Nějakých čtyřicet let moři stačí, aby z důkladného muže udělalo hadr.

Ale silných mužů skoro ani není. Odkud jich brát? Sotva je hochu dvanáct let, a měl by nejlíp růst, sebere ho moře a drží do roztrhání.

„Proč je pouštíte?"

— Což by si věděla matka rady s chlapcem po dvanáctém roce, kdyby jí nepomáhalo moře, s takovým čertem?

Mère Toutaint si vzdychla:

„Není u nás z hochů potěšení, ne!"

Má samé syny.

„Není-li v domě děvčete, není ani zábavy, ani smíchu, ani květin, ani loutek, nic. Žádné radosti. Náš Karel po tři léta pomáhá otci na moři, počal si už něco ukládat. Ale co já z něho mám? Sotva práh překročí, křičí: „Mámo, umyj mne!" — Jen ho očistím z té špíny, tři vod je na ni málo, křičí zase: „Mámo, vyčeš mne!" Dráb jeden. A potom, co nejlepšího má, navlékne, a do městečka.

Vrátí se a ještě dvéře nezavřel, volá: „Mámo, připrav něco dobrého! Něco sladkého! Čokoládu! Kávu!" Takový mlsoun!

— Alors je prends mon chicorée.*)

„Ubohý Karel!"

Ale stará, zpola slepá Gudula, síťařka, se usmívá melancholicky a kývá uvadlou hlavou.

... Zná to všecko, zná ... To všechno pro ni už minulo! Jediného syna měla, námořníka. Petřík mu říkali. Umřel zimnicí na lodi, na parníku v dalekém moři.

Do kanceláře ji zavolali, starosta jí přečetl psaní. Dávno je tomu. Tehdy ještě nebyla

---

*) Vezmu tedy cikorku.

hluchá. Dobrý syn! Jedináček. Dostává pět franků každého čtvrt roku. Ukládá si to na pohřeb... Dobrý syn!

... A moře šumí, rackové křičí, křičí... A jeho, nebožáka, připomíná prkno nápisem opatřené, tlukoucí ve větru o hřbitovní vrata. Stařena vzpomíná...

Tolik je tomu let... Petřík mu říkali. Vítr věje od východu, prkno se kývá; věje-li od západu, kývá se také, skřípá.

A moře hučí a šumí. Rackové křičí... Ano, všechno to je stále stejné, zná to...

— — — — — — — — — — — — — — —

Rybní vlak jede zvolna k Paříži, tržiště se vyprazdňuje, rybáři vracejí se domů.

Pravda. Kromě veslařů z „Lavigerie", kteří sem přišli z vesnic, ležících hloub v kraji, všichni jsou jaksi nedorostlí, pokřivení, spotřebovaní. Hřbet ohnutý, obloukovité nohy, prsa úzká, tenké, dlouhé ruce, a na tom nevalně zdařeném těle sedí hlava těžká, na kůži ostřihaná, začernalá, s tváří, do kteréž po celý rok mořské vichry dují, okysličujíce ji, že má vzhled bronzu.

Tváře ty na prvý pohled ani rozeznati nelze. Père Drugeon vyhlíží právě tak, jako „père Milard, a ten se ničím neliší od père Omé.

Je třeba déle je znát, často je vídat, abychom v těchto stejně čtvercových, zhruba tesaných tvářích postřehli nějaký individuální rys. Čím

si jsou nejvíce podobni, je způsob nosení vousu.

Způsob ten trvá nezměněný od dědů a pradědů, nepodléhá žádné proměně. Všichni rybáři se pečlivě holí, jen po obou stranách spodní čelisti mají chumáče rovně zastřižených vousů, což jim dodává zvláštního kozlího a faunovského výrazu, který je v naprostém odporu s jejich tupým a dobrodušným pohledem. Časem tyto chumáče, bez nichž si nelze vůbec pomysliti typickou tvář normandského rybáře, splývají v plnou bradu pod dolní ret sahající, rovně do čtverce zastřiženou. Elegán, který takový vous nosí, vypadá z jisté vzdálenosti, jako by byl dolejší část hlavy po ústa vpustil do tuhého, černého pouzdra, což ostatní, pečlivě vyholené tváři dodává podivného rázu. Takových je však málo, vyskytují se toliko mezi mladšími.

Ale veteráni, kteří již skončili své účty s mořem a odešli k matce zemi pro chléb z milosti, ti holí celou bradu a jen pod bradou nechávají třásně žlutavých šedých vousů.

Ve skupinkách stojí staří na břehu, dívají se na bárky zvedajíce šedivé obočí, bručí, kroutí chvějícími se hlavami, zdá se jim, že bylo za jejich časů všechno jiné, lepší.

Darmo mluvit.

Vášnivě dýmající staří veteráni ze svých krátkých dýmek, v zadumání dívají se na moře.

Ale ono prudké, násilné, vítězné, dobývačné, vykrášlené chocholy mladých vln odráží útočným leskem a bojovným pohybem pohledy jejich očí matných, sesmutnělých. Víčka se chvějí, klesají, mžikají stále víc. Prsa nemohou obstáti proti útokům živého, z oceánových plání ranním větrem hnaného vzduchu. Oddechují namáhavě, pracně, ale vydýchati tuto nadmíru života a svěžesti nemohou. Cosi bodá je do očí, dech jim zaráží, cosi svírá jim chvějící se srdce.

Ne, to není jejich moře.

Je příliš hlučné, útočné, příliš silné. To je moře mladých.

Jejich bývalé moře bylo docela jiné. Bylo lehko veslovati, lehko sítě spouštět. Bárka letěla jako pták ve vzduchu. Ho! Ho! Jaké to tehdy byly výpravy. Ho! Ho! Jaké lovy a trhy. To by se dívali tamti mladí . . .

Ale teď, moře se změnilo. Je jiné, zcela jiné.

Vzdychají, kývají hlavami, mezi vyschlými, do výše trčícími rameny. Zamlžené oči obracejí ku kamenité cestě, kterouž přišli. Hořkou chuť mají v ústech, zdá se jim, že těžkou slanost cítí na prsou. Belhají shrbení, znechucení, zklamaní, mnohem sešlejší, než když se ráno sešli. Neohlížejí se. Dýmky jim vyhasly. Jdou obtížně po dvou, ohnutí, udýchaní. Teprve když se octnou na vrcholu cesty na rovině, odddechnou si, rozhlédnou se. Tu leží moře.

Ohromné, uklidněné, lehce zvlněné a jasné, tak laskavé, dobré: takové jejich.

Jsou v té vzdálenosti, že vidí toliko měkké, zrakem neobsáhlé světlé modro. Lámání, zápasy vln, boj, násilí i vítězství, to vše zmizelo jejich starým očím.

Usmívají se a hledí laskavě.

Ne! Ne! Moře je totéž. Jejich staré, bývalé, drahé moře. Moře jejich mladosti. Je věčné jako bůh otec v nebi.

Hluboké vzdychnutí způsobuje jim úlevu. Stojí šťastni, rozcitlivělí, vděční, plni jakéhos tichého rozradování.

Eh, eh, mládí! To je toho! Všichni byli mladí. To jsou známé věci. Chtěli by i moře změnit podle sebe. Ale kdež pak? Jak?

Hlavy se jim třesou naivní lítostí nad těmi mladými. Také oni se zklamou, uvadnou... Cosi z té přeohromné světlosti, do kteréž hledí, padá na zvetšelé jejich tváře... Zapalují vyhaslé dýmky a uspokojeni, bezpečni, že našli své staré moře, vracejí se veteráni do svých chudých jizeb, aby znovu o moři dumali a po něm tesknili.

Za soumraku.

Nevím, je-li to náhoda nebo výpočet, ale na následující den po návratu z velkého lovu připadají vždycky ostatky nebo výroční trh.

Časem obojí. Ne-li v Divesu, tedy v Beuzevalu; ne-li v Beuzevalu, tedy v Houlgate; ne-li v Houlgate, tedy v La Touque, ne-li v La Touque, tedy ve Villersu.

Hned jsou po plotech rozvěšena návěští, procházejí osli, ověšení zvonci, všude rozvěšeny čínské lampiony, dlouhé malované svíce, procházejí bratrstva s korouhvemi — a vepřová pečeně je k obědu.

Sotva skončí nešpory, vyjde celé nasycené a vystrojené obyvatelstvo na hlavní ulici osady. Hned je rušno, nálada sváteční. Prim v tlačení se a v rozhánění lokty drží samozřejmě „mousseové", lodní chasa z rybářských lodí.

Hoši jsou umyti, učesáni, kouří cigarety a ve vyzývavých, neústupných houfech naplňují střed ulice. Vlčata mořská, která staré vlky napodobí, klejí a prskají na „nedochůd-

čata", která nemají ještě nic společného s mořem. Dívají se pyšně a pohrdavě na ně.

To jim ale nepřekáží s nedochůdčaty těmi obchodovat, v zákoutích vyměňovat s nimi knoflíky, pásky, ano i čapky. Obchod ten končí nezřídka půtkou a zahanbením mousseů. „Nedochůdčata", ač mladší, jsou v půtkách obratnější a je jich víc, a devět desítin života stráví v pranici.

Přemožení mousseové nepozbývají hrdého a sebevědomého vzezření, naopak ještě více se nadýmajíce chodí v houfech ulicí a kolem nich poskakují jich odpůrci, kteří větří zde zisk v podobě nedopalků.

Ale mousseové nedívají se s patra toliko na nedochůdčata. Ještě větší pohrdou, třeba jen strojenou, častují dorůstající a i dorostlá děvčata. Nemluví o nich jinak než: ces mioches là, což jim nepřekáží červenati se a zapotit se při každém setkání s těmi mioches. A děvčata chodí po ulici s hedvábnými šátečky jako rozkvětlý záhon. Drží se za ruce po čtyrech, pěti, sedmi, celou cestu zahrazují, šeptají si, smějí se, docela si nevšímají malých hloupých mousseů, jsouce zaujaty tím, že vrhají nesmělé, ale přece jen útočné pohledy zpod temných nebo rudých řas směrem k dorostlé rybářské mládeži.

Děvčata mají neohrabané a nejisté pohyby; jakoby nechodila po svých nohách,

klopýtají, jakoby šla po hroudách, šťouchají se lokty, přes su chvíli vybuchnou nepřirozeným, pištivým smíchem a zahoří ruměncem. Zatím mládež, kteréž platí ony ruměnce, se již přestrojila po městsku, s kvítkem v zubech, s kloboukem na stranu, s báječnými kravatami na krku prochází se v malých skupinách záletná, rozdováděná, bujná a jistá vítězstvím nad ženskými.

A den tiše mizí, mlhavě. Je chvíle velikého klidu a vděku. Šedá, perleťově zbarvená, poněkud mdlá obloha nepřestává býti příjemnou oblohou.

Lehké, dvoukolové vozíky křižují se s chodci, dovážejíce obecenstvo ze vzdálenějších osad k opovězeným velkým ohňostrojům. Ale do ohňostrojů je ještě daleko. Bledý jas ovzduší, jímž se zdají probleskovati jakés stříbrné hloubky, jest jedním z nejintensivnějších jasů nad mořem.

Všichni chodí podél pobřeží, na němž jsou rozestaveny boudy od starého přístavu až po „Roches Noires".

To je podívaná!

Bouda je zároveň divadlem, tržištěm i hernou. Je čímsi podněcujícím, čeho je třeba těm, kteří se vracejí z velikého mlčení velikých, bezmezných samot oceánu.

Caroussely, paňácové, houpačky, žongléři, tomboly, hazardní hry holandské, belgické,

pozlacené loďky, trubky, bubny, vymalované panny v trikotech, králíci, kteří střílí, opice, papoušci, vše, co jen groš dovede vyvábiti z měšce.

Velká výprava se nenahodí každého dne. A potom, co by lidé dělali s penězi?

Za boudami jsou krámky plné zboží perníkového, ořechů, třaskavých bonbonů, sušeného ovoce, pomerančů. Vše to je obklopeno mouchami a dětmi. Majitel krámku své zboží obratně ovívá a chrání, aby se mu mistrně narovnané kupy nerozsypaly.

Ale i na druhé straně ulice je pěkná podívaná. Na dlouhých žerdích houpají se kabátce a sukně „na tři švy", podle módy, která od velké revoluce zde panuje, červené punčochy, šátky a zástěrky. Tam stojí koše klobouků, nočních čepic a bílých normandských čepečků, oněch „au vent" rozhodně záletných i basfond, skromnějších, ctnostných.

Před pařížskou kavárnou, ad hoc zřízenou na trhu — všecko je pařížské. Kapela z Divesu smýká smyčce se skřipotem přímo neuvěřitelným a troubením omračuje.

Zde se shromáždí elita osady: majitelé bárek se ženami.

Rozmluvy vedeny jsou tu vážně, umírněným hlasem. Mínění vyslovována do velkých kotoučů dýmu v přestávkách.

Nikdo zde neskáče z nenadání do řeči. Každý může se rozmyslit, než něco poví. Může se i rozmyslit a neříci nic. „Mlčící soudruh je dobrým soudruhem," říká se tam na pobřeží.

Proto je tu často slyšet:

„Co jste mluvili?"

„Nic jsme nemluvili."

A je to doslovně pravda. Společenským potřebám mužů úplně stačí vykouřiti dýmku u toho neb onoho souseda v úplném mlčení, které nepřeruší ani host ani hospodář od uvítání až po rozloučení. Ale dnes lidé mluví. Jsou podníceni. Každý cítí v kapse příliv peněz, a to na tomto břehu platí tak jako příliv krve v žilách. Ostatně je svátek. Svátek záleží v tom: shoditi s krku všednosti života od košile po povahu. Muži mají na sobě granátové nebo bronzové, na drátech pletené kabátce, ženy v černých hedvábných sukních a zástěrkách účastní se na hovoru se zvláštní živostí. Sýr rychle mizí s malovaných talířů a neklidně kypící káva těší se velikému odbytu.

Těsně u kavárny je loutkové divadlo. Nejmladší potěšení osady se před ním hemží, ačkoliv tu není také nedostatek prababiček v nočních čepicích. Nelidské přímo pištění se ozve, když Polichinelle*) přemůže ďábla, který

*) figura z loutkového divadla.

s vyplazeným rudým jazykem půlí těla visí přes rampu se sklopenými rohy, zdechlý.

Ale mezi dospělejší mládeží prochází Vlach s nevelkým hracím strojkem, na kterém je mezi girlandami bílých a červených růží pozlacený nápis: „Fortuna d'amore!"

Arie z Traviaty chvěje se a naříká ve vnitřnostech té nevelké skříňky, a malý, ubohý ptáček vybírá z kola na vrchu se točícího lístky s jmény děvčat a s kabalistickou radou, jak se ke které chovat.

Nejen „mousse'-ové"*) ale i nejmladší „nedochůdčata" tlačí se ke skříňce a dávají si prorokovati lásku.

Zřídka kdy se některý spokojí s jedním proroctvím. Berou si i dvě, i tři cedulky, a nemá-li krejcaru, vytrhne nezbeda ptáčkovi lístek ze zobáku a uteče. Rozveselen tluče se po údech.

Všichni čtou lístky hlasitě v celých houfech. Přečtené házejí na zem. Lístky poletují vůkol na větříku.

Mezi moussei vypukne nezřídka pranice, když se nemohou dohodnout, která panna kterému je předurčena.

Pro dívky druhý Vlach nosí jinou skříňku, na jejímž víku stojí figurka elegána, jenž si vousky kroutí. Ptáče ještě ubožejší, poslední

---

*) plavčíci.

pírka má na sobě, zsinalá prsíčka má úplně nahá, vytahuje se zoufalým chvatem lístky ze skříňky, jež se točí v taktu pochodu z „Aidy". Na lístkách jsou jména mladíků, jak abeceda stačí, a také rady — nejen jak milovat, to děvčata sama dovedou, ale zvláště, jak se provdat.

Malých děvčátek zde vůbec není vidět. Jsou na to příliš vážná, moudrá a praktická.

Pokud jde o starší, ty kvetoucí „mioches", které řadou chodí, ty se sice posmívají, krčí rameny, hledí v jinou stranu, ale přece jenom pro lístek sahají, čtou ho o samotě, česvenají se a lístek přečtený spěšně za živůtek schovávají. —

Zatím svět modrá lehkým chladným soumrakem a moře stává se jasným a zachmuřeným zároveň. Je velmi průzračné, hladké, rovné, podložené nocí, leskne se a zároveň se černá, mění se od posledních linií obzoru až ke dnu jak černý křišťál.

Ale na obzoru trvá ještě chvíli úzký pruh perleťovým leskem svítící, tam kde slunce dlouho před západem se ponořilo v mlhavé oblaky jako lehká, průzračná, paprsků prostá hostie.

Celý chobot Havru rýsuje se silně s neobyčejnou určitostí věcí dalekých, které zdají se náhle postupovati, blížiti se — ano přímo útočiti. Soumrak je to, silák veliký a čaroděj,

který oběma rameny svět objímá a svírá, aby ho pokryl šedou plachtou.

Náhle v plný ruch bujného života a mladé radosti počíná bíti zvon za tonoucí.

Zvolna bije, z hluboka, posupně.

Udeří třikrát a — umlká.

Opět třikrát a znovu umlká.

Hudba ustává v půl taktu, komedianti, čerti, hráči, vykřikovači, kejklíři, vše smeká čapky, rybáři vyňali dýmky z úst, ženy v černých šatech svých stojí s rukama sepiatýma, zbožné, jakoby ztuhlé, mládež poklekla — kde kdo stál nebo šel, kleká.

Domýšliví „mousseové" i „neďochůdčata" bijí se horlivě v prsa. Šepot modlitby vznáší se nad schýlenými hlavami a spojuje se s dalekým hlubokým hukotem moře, který se náhle v tichu veřera ozval.

Soumrak roste. Hukot moře a nářek podporují se, pláčou, hučí. Stará věž má právo asylu. Staré, dobré právo, udělené starými, dobrými králi, králi, kteří nosili koruny ze železa a ze stříbra dávali líti zvony.

Ale moře má právo záhuby. Mnohem starší a lepší právo. Právo živlu. Staré jako svět, právo ještě z oněch časů, kdy duch se vznášel nad vodami, sám sobě král, sám sobě — vláda.

Každodenně za soumraku naříká tak věž,

stará věž „du bon secour",*) a den co den hučí moře. Nedochází k rozhodnutí od věků k věkům.

Zvon táhne život na svou stranu a moře na svou.

Moc moře záleží v tom, že má smlouvu se smrtí, moc zvonu zase v tom, že má srdce a v srdci naději.

Povídají, že zde řeholníci jen třikrát na tři „ave" zvoní. Ale když se bouře rozzuří, počíná zvon sám bíti . . .

Tehdy lidé říkají, že zvoní svatý Jan, který je patronem věcí posledních a úplně ztracených. Lidé vstávají s postelí, modlí se a rozžehují světla.

Někteří však ujišťují, že to zvoní „matka utopených". Matka ona se nadobro pomátla, když se jí najednou tři synové utopili. Sedávala po dlouhá léta u té věže, hovoříc se svými utopenci, kteří k ní z propasti vztahovali ruce, a teď, když vichry hučí a vlny bijí, nemůže v hrobě ležeti, vstává z rakve, jde na věž a za provazy tahá.

„Ale já jsem neviděl ani svatého Jana ani tu matku," dodává „Père Milard" s reálným smyslem své normandské hlavy.

Zvon umlkl, dav opět se rozvířil, když na starém přístavu se zablesklo světlo majáku,

---

*) dobré pomoci.

odpovídajíc silným, ostrým světlem vzdáleným, červeně se kmitajícím ohňům u břehů anglických.

Bylo opět rušno a veselo. Modlitba za dokonávající jakoby byla do prsou živých přilila ohně života. Černé hedvábí zašustilo, z dýmek se zakouřilo, mládež se smísila, stlačila. Chlapci počali strkati panny do boků lokty, z blízka jim do očí hledět, a tu na prostranství před obecním úřadem zahoukla rána z hmoždíře a ovzduším otřásá melodie marseillaisy. Znamení, že je ohňostroj připraven. A hned na to zazářilo jasným světlem velké slunce, z jehož okrajů sršely steré proudy jisker, a pestré hvězdice velikými oblouky padaly do moře, zůstavujíce po sobě jemné barevné linie, tiše sršely pestré rakety a s třeskotem vybuchaly nad vodní hladinou, měníce se v kytice zlaté a duhové.

Dav hrnul se nyní jakoby velikou vlnou k místu, odkud ohňostroj byl vypalován, k lodi, která za soumraku z Cherbourgu přijela a teď všecka hřměla, hořela, metala ze sebe hvězdy, slunce, duhy, plamenné draky, hořící fontány, obracela všecky oči do výše, všecka ústa otvírala k výkřikům nadšení a všecka srdce okouzlovala. Bouře výkřiků a potlesku uvítala každou změnu. „Nedochůdčata“ i „mousseové“ kmitali se kolem vřeštíce jako šílení, děvčata, všecka u vytržení, všecka omámená, srazila se

v hustý houf jako ovce a tak stála v němém nadšení.

Staří rybáři s hlavami hodně do týla skloněnými stáli široce rozkročeni, jakoby byli do půdy vrostlí. Ač jim dýmky úplně vyhasly, nikdo toho nedbal.

Náhle udeřil od západu větřík a zčeřil moře v drobné, pěnivé, nepokojné brázdy. Obloha se pokrývá mraky, vítr roste, vzmahá se, zatáčí se sem tam, jakoby si cestu hledal. Dostal se konečně do proudu a zalomcoval mořem. Vlny počaly bít tvrdým, mohutným rytmem, vyhánějíce z hlubin propasti stále hrubší mraky.

Veliké žilobití Nekonečnosti . . .

Veliký závoj Noci.

A tam u „Roches Noires", na místě mezi nejčernějšími skalami se ztrácejícím, osamělá loď zápasí, jde mořem proti větru. Vidím ji zprvu jako stín a potom jako vidinu.

A teď se zablesklo.

Ohromné elektrické slunce zalévá oblohu i zemi jiskřivým bílým světlem.

A ve světle tom vidím státi na lodi atletickou postavu veslaře, jemuž nad obnaženou hlavou trčí do výše chumáč vlasů, na temeni svázaných.

II.

Hanýsek.

Typem, který se z hornických typů v Dombrové nejčastěji vyvíjí, je Synek nebo Hanýsek.

Hanýskovi bývá asi sedm až čtrnáct let, přesné kontroly stran věku jeho nikdo neprovádí.

A jak by také! Ze pěti Hanýsků — ba i na deset sotva jeden má autentického otce a autentickou matku, natož autentický zápis v matrice.

Zbytek vyvede se z dolu jako se vyvádějí písklata z hnízda — a dost.

Ovšem, že má Hanýsek nějaký svůj rod a počátek, ale nestará se o to. Za to cítí velmi silně příbuzenství své s dolem. Je z „Redenu", je z „Paříže", je z Košeleva, býval z Češkovského dolu, dokud ho nezalila voda. A důl se hlásí k němu a uznává ho za svého. Jmenuje ho Hanýskem a někdy pro změnu „Synkem". Že takový chuděrka má kromě těchto jmen i jiné jméno, časem dokonce i příjmení, co je komu do toho? Nechť si je v soukromí Jeníkem, Staňkem, Vincíkem, Antošem — ve veřejném

žití svém, to jest na území dolu, z něhož vyšel, je vždy Hanýskem.

„Hanýsek" není toliko jméno. Znemená také úřad a občanství chlapcovo. Tím jménem je označeno také jeho politicko-právní postavení. Toto prohlášení za vlastního, ovšem gremiální, bezobřadné, má v obvodu dolu význam nemenší notářského. Přijetí toto přijatému nezabezpečuje mnoho zisku a kořisti. Týká se vlastně jeho cti, ale nikoli jeho stravy, nikoli jeho košile na hřbetě. Proto je Hanýsek děsně chudý a děsně špinavý. Je velice pochybno, bývá-li někdy sytý. Hle, trochu ubohých, rachitických kostí v umolousané kůži, zapadlý život, hříva jako konopí, smějící se oči, stále hladové zuby, dlouhé, tenké nohy jako píšťaly, ruce jak ta svatá půda, ale po čertech sebevědomý; takový je Hanýsek.

Hanýsků je v každém dolu plno. Před kanceláří, na odkrývkách, na cestě, na povrchu, všude jako vrabci poskakují k úsluhám hotovi.

Hanýsek je pracovitý podle svého způsobu, nečinnosti vůbec nesnese. Ruce jeho ovšem zřídka bývají zaměstnány, ale nohy jsou ve stálém ruchu.

Hanýsek je komisionářem, telegrafem a telefonem dolu. Užívá ho ku posluze každý, kdo chce, každý se pokládá za oprávněnou jeho vrchnost. Nikomu ani na mysl nepřichází, že by chlapec mohl neuposlechnouti rozkazu.

Hanýsek tu, Hanýsek tam, Hanýsku pro olej, pro pivo, pro chleba, pro klobásu . . .

Toto stálé běhání udržuje ho vlastně v oné chrtovitosti, kterouž se od jiných chlapců vesnických a městských karakteristicky odlišuje.

Z duševních jeho vlastností vytváří se v něm především chápavost, kárnost v obvodu jeho dolu a neodvislost mimo důl. Hanýsek, jen co se naučí nos si utírat, pokládá se už za zřízence dolu a mluví o něm: My, u nás . . . Lezce („Stajgery") a i vrchního inženýra jmenuje „starý", tak jak to slyší u vozíčkářů.

Že jsou Hanýskovým ideálem nedopalky doutníků, cigaret, o tom netřeba mluvit; značnou část jeho výdělku pohltí tabák. Kouří asi od desátého roku věku svého. Prve než začne kouřit, vrhá se na svatojanský chléb, slovem, je „outrata" a nezřídka bývá také zadlužen.

Nepřekáží mu to nikterak lehnouti si břichem vzhůru na kterékoli haldě a křičet plným hrdlem:

Oj, není vám, není,
jako nám horníkům,
peníze nám plynou
jako voda mníkům! —

Hanýskové nejsou nevázanou chasou, tvoří řádně zorganisovanou korporaci, která se dělí

na přátelské a nepřátelské skupiny. Hanýsek z Mortimeru má se za cosi nezměrně vyššího Hanýsků z Redenu, kteréž jmenuje švédskými zápalkami, protože důl ten je majetkem švédské společnosti. A když Češkovský důl voda zalila, byli jeho Hanýskové v tak všeobecné pohrdě, jako mrzáci, kteří něco takového mohli dopustiti, že musili posluhovati po celý zbývající čas hanýskování svého — soudruhům, jinak méně ceněným, a když neštovice sebraly mnoho vozíčkářek, úplně klesli na pověsti.

Staří Hanýskové neběhají toliko s posílkami, nahoře mažou také stroje, čistí drobnější části jejich, pasy, řemeny, čímž uhelný prach smíšený s tukem navždy k nim přilne a stává se ještě jednou kůží na jejich těle.

Úmrtnost mezi Hanýsky bývá obyčejně velmi značná. Zvláště na jaře.

Pod ledajakou kolnou, pod vyrovnaným uhlím, pod některou z hald je vidět Hanýska třesoucího se v horečce. Opuchne a živoří jakž takž za léta a na podzim jako moucha umírá.

Touhou smrtelně chorého Hanýska jest, aby mu na pohřbu hrála hudba hornická. Ale to je sen zhola nesplnitelný. Hornická hudba hraje jen tomu za rakví, kdo v dolu nehodou zahyne, a nikoli tomu, kdo zemře smrtí přirozenou.

Ale jednou jeden Hanýsek byl poslán pro arak, přikrčil se nepozorován mezi vozíčkáře

a sjížděl do Labeckého dolu — a tehdy se utrhla kladka.

Tomu hráli, neboť ho devátého přidali při pochovávání osmi velkých rakví.

Ale to je dávno.

Vychloubají se sice tím výsledkem Hanýskové z „Labeckého", připomínajíce ho při každé vádě, zvláště s „Pařížáky". Ale „Pařížák" jen mávne rukou! To je toho, že se to tam kdysi podařilo.

Když Hanýsek důkladněji se na život obuje a ještě i neštovice přečká, potom se vysmívá světu a hanýskuje do čtrnácti let. Potom mizí s povrchu země a zvolna se proměňuje ve vozíčkáře.

Na náměstí.

Vjížděli jsme právě na náměstí městečka, kdy jím hnali veliké stádo volů.

V hustém oblaku prachu, který se zvedal z bláta, vyschlého za červencových úpalů, posunovalo se šeré, beztvárné množství unavených zvířat těžkým pohybem únavy. Prachem tím, který nerozhánělo sebe ostřejší vanutí větru, pronikaly tu i tam silné, rovné rohy, a opět se zvedl nad husté kotouče mohutný šedočerný hřbet zvířete, nutícího se ku předu, chvílemi pronikl krátký, nezvučný ryk, z vyprahlého hrdla vycházející.

Pastucha, ženoucí stádo, udeřil dlouhým, svištícím bičem do sevřené pohyblivé hmoty, ale rámě mu skleslo, kletba, křikem počatá, končila ochraptělým šeptem. Člověk byl úpalem dne patrně znaven. Po tváři jeho, mající barvu cihly, stékal hojný pot. Prachem pokryté bosé nohy, až po kolena obnažené, byly naběhlé a hrubou sítí nabobtnalých žil zhyzděné. Kazajka, na jednom rameni visící, zakrývala košili, na zádech mokrou. Jda, hlasitě oddycho-

val a bičištěm se podpíral. Jednu nohu měl hadrem ovinutou, vlekl ji za sebou těžce. Barvou nedobílené košile a samodílné kazajky neodlišoval se od stáda, prachem obklopeného, žádným cizím tónem. Smrtelná únava a mrak prachu zdály se sjednocovati šedou hromadu dobytka s tím, který ji hnal. Za pastuchou chundelatý, vlku podobný pes vlekl se s jazykem vyplazeným, s ocasem staženým mezi nohy. Neštěkal. Jen když nad stádem bič zasvištěl, zavyl nezvedaje hlavy od země. Byl to pohled jako zúmyslně vybraný k sesílení dojmu, který vyvolávalo parné poledne. Oko přímo umdlévalo, hledíc na tu karavanu.

Zastavili jsme, abychom ji pustili kolem sebe. Sotva že koně zastavili, ovanulo nás horko jako z pece, a hustý, nesmírně jemný prach nás obsypal, zahalil. Stádo míjelo nás zvolna. Hustý dupot kopyt sesiloval se na jednom místě, zvedaje nový hustý kotouč prachu, a opět slábnul. Veliké, skoro bílé slunce tkvělo v samém zénitu. Kam oko dohlédlo, ani jediného mráčku, ani jediného obláčku. Náhle se mi zdálo, že prachem, oči přímo sžírajícím, prohlédám, a těsně před kopyty volů, v samém středu náměstí, postřehuji drobnou postavu lidskou, k zemi schýlenou. Vykřikla jsem, ale hlas můj patrně zanikl v dupotu hnaného stáda, neboť postava zůstala na místě bez pohnutí. V největším

nepokoji hleděla jsem na stlačenou hromadu širokých, šedých hřbetů, pohybujících se těžce, lenivě. Každá z těch hlav, k zemi sklopených, hrozila udeřiti v tu bezbrannou lidskou bytost, každé zvednuté kopyto jakoby ji už kopalo. Byla jsem jista, že uzřím zjev hrozný, až stâdo přejde: rozdrásané údy, sešlapané, chvějící se tělo. Srdce mi usedalo.

Voli šli rovně, zvolna. Nebylo znáti, že by se zastavovali nebo míjeli nějakou překážku; když se potom vtěsnali do úzké poboční uličky a prach opadl, uzřela jsem drobnou tu postavu na tomže místě, tak jako prve při zemi schýlenou. Běžela jsem v největším údivu k ní a spatřila jsem na rozpáleném kamení seděti schýlenou mladou ještě ženu, opírající se o zlámanou, pohozenou káru a hlavu obracející přímo k slunci. S hlavy splýval jí na krk těžký, hrubý šátek, odkrývaje tmavé, hladce přičesané vlasy, čelo velmi žluté, na skráních velmi zakleslé, tvář vyhublou, sešlou, opálenou. Za úzkými, zprahlými, zčernalými rty svítily bílé, řídké zuby, a oči, zastíněné dlouhými, silně vyvinutými řasami, hleděly v samo jádro slunce. Hleděly v ně asi zrovna tak, když ženu obklopilo ono stádo volů. Široce rozevřené, nehybné, sivé zřítelnice jakoby tály co stříbro v ohni toho slunce. Seděla tak v plném světle, objímajíc sepiatýma rukama kolena k prsům přitisknutá, v beraním ko-

žichu, ve vysokých botách a v hrubé vlněné sukni. Hleděla jsem na ni s největším podivením. Oděv ten i na třeskutý mráz mohl stačit. Opodál ležel pes roztažen, se zapadlými boky, těžce oddychující, leč patrně vydržeti nemohl na tom žáru, neboť se zvedl, protáhl se a dovlekl se na levou stranu náměstí, kde byla celá řada židovských krámků, jejichž zavřené dveře připomínaly, že je den šábesu. Krámkům těm poskytovaly poněkud ochranu starožitné, o dřevěné sloupy podepřené podsíně. Horko bylo však také zde veliké, tak že roztopená pryskyřice vystupovala podél smolných sloupů a trámů.

Pes, hledající ochlazení, chvíli slídil a běžel na opačnou stranu náměstí, kdež novější budovy se kupily kolem zděné radnice. Slunce, od bílé omítky se odrážející, přímo oslepovalo, a rozehřátý vzduch mihotal se v té běli tak silně, že oči slzami se zalévaly. Nebylo stromu ani kamene, který by aspoň trochu stínu vrhal na rozpálenou dlažbu. Pes přeběhl podél stavení, marně chládku hledaje, i vrátil se pod káru a vrhl se na zem s hlasitým zavytím.

Žena, sedící na zemi, po celý ten čas se nepohnula, ani neobrátila hlavu. Celou tváří ponořena do toho bílého jasu, s divokou neústupností hleděla do slunce očima široce rozevřenýma.

Přistoupila jsem velice blízko, ale zdálo

se, že mne nevidí; promluvila jsem, neodpověděla. Dotkla jsem se jejího ramene. Otřásla se a pohlédla na mne matným zrakem.

„Co tu děláte?“ zeptala jsem se, „máte zimnici? Či proč na slunci tady sedíte?“

Neodpověděla a opět obrátila oči k slunci. Po chvíli pohnula ústy, polohlasně zašeptala:

„Je to mráz... Takového mrazu nejstarší lidé nepamatují. Takového mrazu by člověk nenašel, kdyby na kraj světa šel, kdyby šel na ledovou horu — nenajde ho. Ježíši milosrdný, smiluj se nad námi! Svět se jen jiskří... a ta pára mrzne, než od úst odletí... Oh! Je to hluku v lese! Antoši! Slyšíš? Sosny pukají velikým mrazem. Hu! Hu! Hu! Vichr ve větvích řádí. A vlci vyjí! Hu! Hu! Hu!“ Pustila kolena z rukou a počala jednu a druhou třít a jednou o druhou tlouci. Hleděla jsem na ni s největším zájmem. Po chvilce opět počala mluvit.

„Plivni si do hrsti, Antoši, a chop se sekyry. Jak žid sáhy postaví, na tři míle výdělku nenajdeš, a tady je třeba chleba pro dítě.“

„Markétou třese zimnice... Snad abys jí nechal nový kožich, táto, nebo něco... tak jako tak se při práci zahřeješ... Hu! Zima!... Hu!“

Objala rukama kolena a počala jektati zuby. Náhle kolena pustila, jakoby vstáti chtěla.

„Vstávej, Antoši," promluvila změněným, ostrým hlasem. „Vstávej! Neleží v lese. Zmrzneš. Vstávej, Antoši. Vždyť ti starým kožichem vítr fičí. Vstávej! Hýbej se!"

Vyskočila.

„Ó pro boha!" vykřikla. „Ó, rány boží! Položte ho vedle pece. Lekuško! Lekuško! Držte ho! Ježíši! Maria! Ani v něm ducha není."

Zalomila rukama nad hlavou.

„Bodejž tě sosno hrom spálil, prve než se můj Antoš pod tebe položil! Bodejž jsi zpráchnivěla! Bodejž jsi oběšence na větru kolébala, bodejž tě metelice v pekle roztopily, bodejž tě, mraze, milosrdný Ježíš utlumil! Bodejž jsi se sám jako had uštknul! Co já si teď s dítětem počnu? Kam s ním se obrátím?"

Zalomila rukama a počala žalostně vzlykat. Ale to trvalo jen krátkou chvilku.

„A dej sem louč, Markéto!" řekla posupně, „je třeba tátu zahřát. Je třeba oheň roznítit, třeba zde na slámě. Dej sem druhou! Proč křičíš, hloupá? Nevíš, že je třeba v chalupě topit, když venku mrzne? Ohřej se, ubožátko, když ti povídám . . . A pojď blíž. A dívej se, jak je tatíčkovi teplo, až na něm kabát hoří . . ."

Umlkla na chvíli, hleděla před sebe. Náhle se za hlavu chopila, do vlasů zabořila.

„Vzhůru! Vzhůru!" vřískla nelidským hlasem. „Pomozte! Pomoz, kdo v boha věří!"

Padla tváří na zem a náhle umlkla. Zdálo se, že jí srdce puklo. Pes pod károu zavyl a připlížil se k ní...

* * *

Schýlila jsem se k ní, chtěla jsem ji zvednout. V tu chvíli přišel obecní sluha a vida ji na zemi ležící, zatřásl jí rameny a řekl:

„Eh, co byste se, paní, obtěžovala s bláznem. Ta před dvěma lety vlastní chalupu zapálila a vlastní dítě upálila, protože jí muž v lese zmrzl. Jako že je amen v otčenáši — byla by v kriminále, nebýť toho, že je popletená."

Ťukl se do čela a pokrčil rameny.

„V takovém horku obléci se do kožichu a na slunci se hřát... A ten pes také musí být zmatený, jinak by dávno šel do světa za lepší stravou."

OBSAH :

I. Na břehu normandském.

Madam la Vierge 5
V osadě 10
Na úhoře! 16
Při otevřených dveřích 24
Do země 31
Bárky se vracejí 44
Na pobřeží 55
Za soumraku 64

II.

Hanýsek 77
Na náměstí 82